

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЧЕРНІГІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»**

ФІЛОСОФІЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

**Методичні вказівки до семінарських занять та самостійної
роботи для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої
освіти спеціальності 033 – Філософія**

Затверджено
на засіданні кафедри
філософії і суспільних наук
протокол № 7
від 21.06.2024 р.

ЧЕРНІГІВ 2024

ФІЛОСОФІЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА. Методичні вказівки до семінарських занять та самостійної роботи для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 033 – Філософія, ОПП «Аналітика суспільно-політичних процесів» / Укл. доц. Шакун Н.В. Чернігів: НУ «Чернігівська політехніка», 2024. 61 с.

Укладачка: **Шакун Наталія Валеріївна**, кандидат філософських наук, доцент, зав. кафедри філософії і суспільних наук
НУ «Чернігівська політехніка»

Відповідальний за випуск: *Колєватов О.О.*, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри філософії і суспільних наук
НУ «Чернігівська політехніка»

Рецензент: *Мандрагеля Володимир Андрійович*, доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії і суспільних наук НУ «Чернігівська політехніка»

©Н.В. Шакун, 2024 р.

©НУ «Чернігівська політехніка», 2024 р.

Вступ

Надшвидкісні темпи інформатизації сьогодні призводять до радикальної трансформації всіх сфер життєдіяльності суспільства. Нові виклики, що постають перед людиною інформаційної доби, пов'язані з продукуванням, поширенням, використанням інформації. Новітні інформаційні технології, штучний інтелект, інноваційні засоби комунікації породжують реальність нового типу – інформаційне суспільство. Філософське осмислення його онтологічних, епістеміологічних, соціально-політичних, моральних, культурно-освітніх засад є предметом дисципліни «Філософія інформаційного суспільства».

Знання філософії інформаційного суспільства є важливою складовою підготовки майбутнього фахівця-аналітика суспільно-політичних процесів. Навчальна дисципліна «Філософія інформаційного суспільства» належить до вибіркового циклу професійної та практичної підготовки здобувачів вищої освіти, які навчаються за спеціальністю 033 «Філософія», освітньо-професійною програмою «Аналітика суспільно-політичних процесів».

Викладання цього курсу сприяє поглибленому вивченню здобувачами вищої освіти комплексу філософських та соціально-гуманітарних проблем, що виникають на етапі становлення інформаційного суспільства. Засвоєння дисципліни дозволить осягнути сутність інформаційного етапу суспільних перетворень, сформулювати уявлення про вплив інформаційних технологій на політичні, економічні, соціальні та культурні тенденції сучасної епохи

Цілі дисципліни – формування цілісного уявлення про походження, основні етапи еволюції інформаційного суспільства; поглиблення і систематизація знань про основні поняття філософського осмислення соціальності; розширення знань про закономірності, тенденції і основні принципи розвитку соціальних явищ; розвиток, поглиблення і систематизація уявлень та знань про функціонування окремих соціальних інститутів в умовах сучасного (інформаційного) суспільства; вироблення цілісного погляду на нову соціокультурну реальність.

Методичні вказівки відповідають змісту робочої програми з дисципліни «Філософія інформаційного суспільства» та призначені для застосування в навчальному процесі здобувачами вищої освіти під час аудиторних занять та самостійної роботи.

ТЕМАТИКА ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Предмет і завдання курсу «Філософія інформаційного суспільства»

Походження і значення терміну «інформаційне суспільство». Історичні етапи розвитку та формування інформаційного суспільства. Зміст філософії інформаційного суспільства як філософського вчення про суспільство «третьої хвилі». Місце і роль філософії інформаційного суспільства в системі гуманітарного знання. Зв'язок філософії інформаційного суспільства з гуманітарними й соціальними науками. Філософія інформаційного суспільства та соціальна філософія. Предмет, мета, завдання навчальної дисципліни «Філософія інформаційного суспільства».

Тема 2. Інформація і знання – найважливіший ресурс інформаційного суспільства

Поняття інформації. Основні підходи до визначення понять «інформація» та «знання». Оптимістична та песимістична парадигми осягнення інформації. Закон експонентного зростання обсягу знань. Інформаційний вибух. Інформаційні «революції». Перша інформаційна революція та винахід писемності. Друга інформаційна революція (середина XVI ст.) – поява книгодрукування. Третя інформаційна революція (кінець XIX ст.) внаслідок винаходу електрики та підвищення ролі ЗМІ. Процеси інформатизації та комп'ютеризації, їхня роль у суспільному розвитку. Поняття комунікації. Інтернет як засіб масової комунікації. Інформатизація: поняття та основні види. Інформаційно-комунікативна природа інформаційного суспільства.

Тема 3. Теоретико-методологічні засади аналізу інформаційного суспільства

Формування ідеї інформаційного суспільства наприкінці 60-х – початку 70-х рр. XX століття. Контури інформаційного суспільства в аналітичних звітах японських організацій: Агентства економічного планування, Інституту розробки використання комп'ютерів, Ради зі структури промисловості. Конвергенція ідеологій інформаційного суспільства і постіндустріалізму в 70-ті роки XX ст. Концепція постіндустріального Д. Бела як методологічне підґрунтя суспільствознавчих розробок інформаційного суспільства. Концепція інформаційного суспільства Й. Масуди. Концепція «трьох хвиль» Е.Тофлера. Концепція «електронного суспільства» М. Маклюена. Концепція інформаціоналізму М. Кастельса. Симулякр і симуляція в концепції Ж. Бодрійяра. Сутність і характер підходів до аналізу інформаційного суспільства. Переваги й недоліки основних західних концепцій і теорій інформаційного суспільства.

Тема 4. Глобальне інформаційне суспільство

Поняття глобального інформаційного суспільства. Витоки ідеї глобального суспільства з огляду на світові вчення. Основні риси глобального інформаційного суспільства. Глобальна суспільна сфера як єдність суспільно-політичної, соціально-економічної, духовно-інтелектуальної сфер та єдність національних суспільних сфер. Інформаційно-технологічний дисбаланс та інформаційна ізоляція окремих регіонів і країн. Нерівномірність доступу до інформації і конфіденційність. Окінавська Хартія глобального інформаційного суспільства. Сучасні моделі інформаційного суспільства: американська модель, сінгапурська модель, фінська модель. Проблеми розвитку глобального інформаційного суспільства.

Тема 5. Інформаційне суспільство: класифікація і структура

Моделі інформаційного суспільства за критерієм функціональності: ліберальна, соціально-орієнтована, інтегрована, керована, формальна. Їх особливості та характеристики. Інформаційне суспільство як соціальна система. Структура інформаційного суспільства та можливі напрямки його розвитку. Особливості соціальної стратифікації та соціальної мобільності в інформаційному суспільстві. Великі соціальні групи як основний суб'єкт соціального розвитку. Інформаційна нерівність: визначення, причини та шляхи подолання. Інформаційна нерівність як новий різновид соціальної диференціації. Основні аспекти інформаційної нерівності. Креативний клас як ключова група інформаційного суспільства. Ядро креативного класу. Взаємозв'язок трьох «Т»: технології, таланту та толерантності як основа креативних центрів – соціальних структур креативності.

Тема 6. Політична влада в інформаційному суспільстві

Поняття влади та її трансформація в інформаційному суспільстві. Віртуалізація політики. Нові важелі влади в концепціях Д. Белла, М. Фуко, Е. Тоффлера, М. Кастельса. Проблема трансформацій політичних режимів: доля демократії в інформаційному суспільстві. Поняття «електронний уряд» (e-government) і «електронне урядування» (e-governance). Перехід від відкритості урядової інформації та надання публічних on-line послуг до використання електронної демократії з розширенням форм і сфер впливу громадян на процес ухвалення та реалізації управлінських рішень. Моделі електронного уряду: шведська, французька, британська. Електронна демократія та електронний парламент. Мережеві суспільні організації та їхня роль у розвитку демократії. Інфократія та загроза авторитаризму. Інформаційний вплив та інформаційні війни.

Тема 7. Інформатизація культури

Роль інформаційних і комп'ютерних технологій у розвитку культури. Сучасна інформаційна культура – продукт багатовікової еволюції людства, їхніх

знань і діяльності. Інформаційна культура як новий тип спілкування та виходу в інформаційне буття. Докорінні зміни в системі комунікацій. Соціокультурна комунікація. Телевізійна комунікація. Комунікації в мережі Інтернет. Феномен медіакультури. Медійна культура – домінуюча культура інформаційного суспільства. Функції медіакультури. «Екранна культура». Мозаїчний характер сучасної культури. Віртуальна реальність і відеоігри як феномени культури інформаційного суспільства. Інформатизація і мистецтво.

Тема 8. Людина в інформаційному суспільстві

Антропологічні виклики інформаційної цивілізації. Адаптація та соціалізація людини в інформаційному суспільстві. Ідентичність особистості в суспільстві інтернет-комунікацій. Маніпуляція свідомістю людини в системі віртуальної реальності. Інформаційна безпека і свобода особистості в умовах становлення інформаційного суспільства. Вплив інформаційно-комунікаційних технологій на антропосоціогенез. Освіта як ключова цінність суспільств, заснованих на знаннях. Інформатизація освіти: технічний і культурний аспекти. Дистанційна освіта. Концепція безперервної освіти. Індивідуалізація освіти. Здатність до самоосвіти. Свобода інформації, приватність та конфіденційність у віртуальному світі. Інформаційний тиск. Відповідальне споживання інформації та критичне мислення. Комп'ютерна та інформаційна етика: основні проблеми та перспективи розвитку. Кіберетика. Інформаційне суспільство та нова глобальна етика.

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Вступ до дисципліни

План

1. Походження і значення терміну «інформаційне суспільство».
2. Визначальні риси інформаційного суспільства.
3. Філософія інформаційного суспільства – вчення про суспільство «третьої хвилі».
4. Місце і роль філософії інформаційного суспільства в системі гуманітарного знання.

Теми творчих робіт

1. Фактори розвитку інформаційного суспільства.
2. Історичні етапи розвитку та формування інформаційного суспільства.
3. Зв'язок філософії інформаційного суспільства з гуманітарними й соціальними науками.
4. Філософія інформаційного суспільства та соціальна філософія.
5. Значення навчальної дисципліни «Філософія інформаційного суспільства» для підготовки фахівця-аналітика.

Тема для дискусії

Чому феномен інформаційного суспільства привертає увагу теоретиків та практиків суспільно-політичної аналітики в останні десятиліття?

Запитання для самоконтролю

1. У чому полягає сутність поняття «інформаційне суспільство»?
2. Назвіть основні риси інформаційного суспільства.
3. Кого і чому вважають засновниками філософії інформаційного суспільства?
4. Як відбувалося становлення філософії інформаційного суспільства?
5. Проаналізуйте еволюцію філософського осмислення інформаційного суспільства.
6. Охарактеризуйте процес становлення філософії інформаційного суспільства в Україні.
7. Яка роль у становленні філософії інформаційного суспільства Ю. Хаяши, професора Токійського технологічного інституту?
8. Проаналізуйте позицію України у світових рейтингах розвитку інформаційного суспільства.
9. Що таке інформаційний соціум?
10. У чому полягає головна мета філософії інформаційного суспільства?

Література

1. Baudrillard J. Consumption society. Myths and Structures. Sage Publicatoin, 2016, 221p.
2. Modern civil society in the era of informatization: postmodern worldview / O. Melnyk, N. Shakun, O. Herasymenko, A. Nitchenko, M. Olkhovyk, O. Kolievatov // AD ALTA. – 2023. – № 13/01/XXXII, Vol. 13, Issue Special issue. – P. 41-48.
3. Rayward W. Boyd. Information Revolutions, the Information Society, and the Future of the History of Information Science // Article in Library Trends. 2014. Vol. 10. P. 681-713.
4. Белл Д. Прихід постіндустріального суспільства // Сучасна зарубіжна соціальна філософія. К., 1996. 251 с.
5. Дубов Д. В. Інформаційне суспільство в Україні: глобальні виклики та національні можливості / Д. В. Дубов. - К., НІСД, 2010.- 29 с.
6. Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/537-16Дзюбань О. П. Філософія інформаційних комунікацій : монографія. – Х. : Майдан, 2012. – 224 с. допоміжна>
7. Дзюбань О. П. Філософія інформаційного права: світоглядні й загальнотеоретичні засади : монографія. Х. : Майдан, 2013. 360 с.
8. Колодюк А.В. Теоретичне обґрунтування поняття та виникнення інформаційного суспільства // Борисфен. 2004. № 11. С. 18-19.
9. Проценко І.В. До розгляду феномена інформаційного суспільства // Гуманітарний вісник ЗДІА. 2008. Вип. 32. С. 170-174.
10. Прудникова О. В. Інформаційна культура в інформаційному суспільстві // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 7. Релігієзнавство. Культурологія. Філософія : зб. наук. пр. / за заг. ред. В. П. Андрущенко. К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. Вип. 30 (43). С. 159-166.
11. Тоффлер, Е. Третя Хвиля / з англ. пер. А. Євса. К.: Вид. дім «Всесвіт», 2000. 480 с.
12. Уолтер А. Інноватори. Як група хакерів, геніїв та гіків здійснила цифрову революцію / пер. з англ. К.: Наш формат, 2017. 488 с.
13. Філософсько-правові засади розвитку інформаційного суспільства в Україні : монографія / наук. ред. М.В. Костицький. Київ: Логос, 2019. 346 с.
14. Фрейре П. Формування критичної свідомості / пер. з англ. О. Дем'янчука. К.: Юніверс, 2003. С. 19-36.
15. Харарі Ювал Ной. Людина розумна. Історія людства від минулого до майбутнього / пер. з англ. Ярослава Лебеденка. Харків: КСД, 2016. 413 с.
16. Шмиголь М. Ф., Юшкевич Ю. С. Інформаційне суспільство в Україні: реальність та виклики // Наукове пізнання: методологія та технологія. 2023. 1(51). С.4-9.
17. Шмиголь М. Ф., Юшкевич Ю. С. Світоглядні основи феномену ідентичності та проблеми її трансформації в сучасному інформаційному суспільстві. Гілея: науковий вісник. 2020. Вип. 153 (№ 2). С. 396–399.
18. Штанько В.І., Бордюгова Т.Г. Інформаційне суспільство: соціально-філософські проблеми становлення: навч. посібн. Харків: ХНУРЕ, 2012. 172

Тема 2. Інформація і знання – найважливіший ресурс інформаційного суспільства

План

1. Поняття інформації. Інформація як ресурс інформаційного суспільства.
2. Інформаційний обмін та його еволюція у суспільстві.
3. Характеристика основних інформаційних революцій.
4. Інтернет як засіб масової комунікації.

Теми творчих робіт

1. Специфіка поняття «інформатизація».
2. Основні види інформатизації.
3. Роль інформації в житті особи, суспільства, держави.
4. Інформатизація суспільства як глобальний процес.
5. Історичні етапи інформаційних революцій.
6. Вплив інформаційної революції на суспільство.
7. Роль інформатизації та комп'ютеризації в суспільному розвитку.
8. Інформаційно-комунікативна природа інформаційного суспільства.
9. Інтернет як нове середовище для інформаційної активності людей.
10. Філософія інформації: предмет дослідження.

Тема для дискусії

Вплив інформатизації на суспільство: pro et contra.

Запитання для самоконтролю

1. Що таке інформація?
2. Охарактеризуйте інформацію як ключовий ресурс інформаційного суспільства.
3. Охарактеризуйте докібернетичний, кібернетичний і посткібернетичний етапи розуміння ролі інформації.
4. Назвіть основні властивості інформації.
5. Хто з мислителів сформулював концептуальні засади розуміння суті інформації й теорії інформації?
6. Що таке інформатизація?
7. Які критерії характеризують інформатизацію?
8. Назвіть основні напрямки розвитку інформатизації.
9. Що таке інформатизація суспільства?
10. Розкрийте суть технократичного підходу до інформатизації суспільства.
11. У чому суть гуманітарного підходу до інформатизації суспільства?
12. Яка основна мета інформатизації суспільства?
13. У чому сутність поняття «інформаційна революція»?
14. Проаналізуйте основні етапи інформаційних революцій.
15. Яким є вплив Інтернету на суспільні процеси?
16. Що таке штучний інтелект? Як він впливає на суспільство?

Література

1. Белл Д. Прихід постіндустріального суспільства // Сучасна зарубіжна соціальна філософія. К., 1996. 251 с.
2. Грубов В. Філософія інформації: у пошуках нової онтології // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. - 2016. - № 2. - С. 16-29.
3. Дзьобань О. П. Філософія інформаційних комунікацій : монографія. – Х. : Майдан, 2012. – 224 с.
4. Дзьобань О. П. Філософія інформаційного права: світоглядні й загальнотеоретичні засади : монографія. Х. : Майдан, 2013. 360 с.
5. Дзьобань О.П. Філософія інформаційних комунікацій : монографія. Харків : Майдан, 2012. 224 с.
6. Дмитренко Т.О. Сутність комунікації як універсальної форми соціальної взаємодії людей. Вісн. ХДАК. 2010. Вип. 30. С. 88–95.
7. Кастельс М. Інформаційне суспільство та держава побуту. Фінська модель / М.Кастельс, П. Хіманен; пер. з англ. К.: Ваклер, 2006. 256 с.
8. Кивлюк О.П. Інформатизація та інформаційна цивілізація: соціально-філософський аспект // Гілея. Вип. 44. с. 278-285.
9. Колодюк А.В. Теоретичне обґрунтування поняття та виникнення інформаційного суспільства // Борисфен. 2004. № 11. С. 18-19.
10. Пилипчук В. Г., Дзьобань О. П. Феномен інформації: історико-правові та філософські аспекти / «Інформація і право». № 1(13)/2015. 154 с.
11. Левченко Л.Л., Яроцький Л.В. Філософські основи інформації / Л.Л. Левченко, Л.В. Яроцький. – Житомир: Полісся, 2007. – 176 с.
12. Проценко І.В. До розгляду феномена інформаційного суспільства // Гуманітарний вісник ЗДІА. 2008. Вип. 32. С. 170-174.
13. Прудникова О. В. Інформаційна культура в інформаційному суспільстві // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 7. Релігієзнавство. Культурологія. Філософія : зб. наук. пр. / за заг. ред. В. П. Андрущенко. К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. Вип. 30 (43). С. 159-166.
14. Різун В.В. Начерки до методології досліджень соціальних комунікацій. Світ соціальних комунікацій. 2011. Т. 1. С. 7–11.
15. Романенко Є. Комунікація як необхідна складова розвитку сучасного суспільства. Демократичне врядування. 2012. Вип. 9. URL: <http://www.lvivacademy.com/visnik9/fail/Romanenko.pdf>.
16. Семенюк Е.П., Мельник В.П. Філософія сучасної науки і техніки / Е.П. Семенюк, В.П. Мельник. – Львів: Світ, 2006. – 152 с.
17. Тоффлер Е. Третя Хвиля / пер. з англ. Андрій Євса. Київ : Вид. дім «Всесвіт», 2000. 475 с.
18. Тоффлер, Е. Третя Хвиля / з англ. пер. А. Євса. К.: Вид. дім «Всесвіт», 2000. 480 с.
19. Уолтер А. Інноватори. Як група хакерів, геніїв та гиків здійснила цифрову революцію / пер. з англ. К.: Наш формат, 2017. 488 с.
20. Філософсько-правові засади розвитку інформаційного суспільства в Україні: монографія / наук. ред. М.В. Костицький. Київ: Логос, 2019. 346 с.

21. Філософський словник соціальних термінів. – 3-тє вид. – Харків: Р.И.Ф., 2005. – 672 с
22. Фрейре П. Формування критичної свідомості / пер. з англ. О. Дем'янчука. К.: Юніверс, 2003. С. 19-36.
23. Харарі Ювал Ной. Людина розумна. Історія людства від минулого до майбутнього / пер. з англ. Ярослава Лебеденка. Харків: КСД, 2016. 413 с.
24. Харченко Л.М. Соціальна комунікація як умова існування соціуму. The Third International scientific congress of scientists of Europe. Proceedings of the III International Scientific Forum of Scientists "East-West". Premier Publishing s.r.o. Vienna. 2019. С. 147–152.
25. Шаун Н. В. Феномен комунікації як співбуття у вітчизняному соціально-філософському дискурсі // Проблеми соціальної роботи: філософія, психологія, соціологія. – 2016. – № 1 (7). – С. 122-129.
26. Шмиголь М. Ф., Юшкевич Ю. С. Інформаційне суспільство в Україні: реальність та виклики// Наукове пізнання: методологія та технологія. 2023. 1(51). С.4-9.
27. Шмиголь М. Ф., Юшкевич Ю. С. Світоглядні основи феномену ідентичності та проблеми її трансформації в сучасному інформаційному суспільстві. Гілея: науковий вісник. 2020. Вип. 153 (№ 2). С. 396–399.
28. Штанько В.І., Бордюгова Т.Г. Інформаційне суспільство: соціально-філософські проблеми становлення: навч. посібн. Харків: ХНУРЕ, 2012. 172с.

Тема 3. Теоретико-методологічні засади аналізу інформаційного суспільства

План

1. Основні етапи розвитку ідеї інформаційного суспільства.
2. Постіндустріальне суспільство в теорії Д. Бела.
3. Концепція інформаційного суспільства Й. Масуди.
4. «Хвилева» концепція інформаційного суспільства Е. Тофлера.
5. Концепція «електронного суспільства» М. Маклюена.
6. Концепція інформаціоналізму М. Кастельса.

Теми творчих робіт

1. Історія кризь призму розвитку технології і знання.
2. Симулякр і симуляція в теорії Ж.Бодрійяра.
3. Основні принципи композиції майбутнього суспільства за Й. Масудою.
4. Інформаційне суспільство як фаза розвитку постіндустріалізму.
5. Роль науки і технології в розвитку суспільства у філософії Нового часу і Просвітництва.
6. Концепція індустріального суспільства О.Конта.
7. Ідеї індустріального суспільства в роботах У.Ростоу і Р.Арона.
8. Ідеологія технократизму: сутність, представники.

Тема для дискусії

Переваги й недоліки основних західних концепцій і теорій інформаційного суспільства

Запитання для самоконтролю

1. Визначте сутність ідеї інформаційного суспільства, що сформувалась наприкінці 60-х – початку 70-х рр. ХХ століття.
2. Які контури інформаційного суспільства окреслені в аналітичних звітах японських організацій?
3. Які відмінності існують між ідеологією інформаційного суспільства і постіндустріалізму?
4. Назвіть причини конвергенції ідеологій інформаційного суспільства та постіндустріалізму в 70-ті роки ХХ ст.
5. Які основні ознаки нового суспільства сформулював Д. Белл?
6. Що є символом технічної революції, на думку Д.Белла?
7. Хто виконує роль основного суб'єкта соціальної активності за Й.Масудою?
8. Назвіть риси «суперіндустріального суспільства» Е.Тюффлера.
9. Проаналізуйте причини становлення мережевого суспільства за концепцією М.Кастельса.
10. Як трансформується простір і час інформаційної ери, на думку Е.Кастельса?
11. Які, на думку Е.Кастельса, існують негативні наслідки настання інформаційної ери?
12. Сутність і характер підходів до аналізу інформаційного суспільства.

Література

1. Baudrillard J. Consumption society. Myths and Structures. Sage Publicatoin, 2016, 221p.
2. McLuhan M. The Global Village / M. McLuhan, B. Powers. – New York, 1989.
3. Белл Д. Прихід постіндустріального суспільства // Сучасна зарубіжна соціальна філософія. К., 1996. 251 с.
4. Білоусов О.С. Розвиток концепцій інформаційного суспільства: від формування теорії постіндустріалізму до сучасності / О.С. Білоусов // Актуальні проблеми політики. – 2013. – Вип. 49. – С. 60–68.
5. Головатий М.Ф. Інформаційне суспільство / М.Ф. Головатий // Політологічний Теоретичні аспекти інформаційного суспільства 41 словник : Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / За ред. М.Ф. Головатого та О. В. Антонюка. – К. : МАУП, 2005.
6. Данил'ян В. О. Інформаційне суспільство та перспективи його розвитку в Україні (соціально-філософський аналіз) [Текст] : монографія / В. О. Данил'ян. – Харків : Право, 2008. 184 с.
7. Дзьобань О. П. Філософія інформаційних комунікацій : монографія. – Х. : Майдан, 2012. – 224 с.
8. Кастельс М. Галактика Інтернет: Роздуми про Інтернет, бізнес та

- суспільство / М. Кастельс. - Єкатеринбург: У-Факторія, 2004. - 324 с.
9. Кастельс М. Інформаційне суспільство та держава побуту. Фінська модель / М.Кастельс, П. Хіманен; пер. з англ. К.: Ваклер, 2006. 256 с.
  - 10.Кастельс М. Становлення суспільства мережевих структур / М. Кастельс // Нова постіндустріальна хвиля заходу;[під ред.. В. Л. Іноземцева]. - М, 1999.- 608 с.
  - 11.Колодюк А.В. Теоретичне обґрунтування поняття та виникнення інформаційного суспільства // Борисфен. 2004. № 11. С. 18-19.
  - 12.Маруховський О. О. Інформаційне суспільство: теоретико-концептуальні засади : Навч. посіб. – К., 2007
  - 13.Масуда Й. Гіпотеза про генезис Homo Sapiens // Сучасна зарубіжна соціальна філософія. Хрестоматія. Навчальний посібник. – К. : Либідь, 1996. – С. 335-361.
  - 14.Масуда Й. Комп'ютопія. / Й. Масуда. / Перекл. з англ. В. Ляха // Філософська і соціологічна думка. – 1993. – № 6. – С. 36-50.
  - 15.Проценко І.В. До розгляду феномена інформаційного суспільства // Гуманітарний вісник ЗДІА. 2008. Вип. 32. С. 170-174.
  - 16.Розвиток інформаційного суспільства: Колективна монографія в 10-ти томах / Том 10. Інформаційно-комунікаційні аспекти міжнародної та національної безпеки – К.: ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», 2013. – 342 с.
  - 17.Рубанець О.М. Інформаційне суспільство: від технологічної до комунікативної парадигми до соцієнтальної / О.М. Рубанець // Практична філософія. – 2003. – № 3 (9). – С. 28-33.
  - 18.Скалацький В.М. Концептуальні побудови та практичні моделі інформаційного суспільства // Гуманітарний часопис. - 2012. - № 4. - С. 62–69.
  - 19.Тоффлер, Е. Третя Хвиля / з англ. пер. А. Євса. К.: Вид. дім «Всесвіт», 2000. 480 с.
  - 20.Уебстер Ф. Теорії інформаційного суспільства. М.: Аспект-Пресс, 2004.
  - 21.Філософсько-правові засади розвитку інформаційного суспільства в Україні : монографія / наук. ред. М.В. Костицький. Київ: Логос, 2019. 346 с.
  - 22.Штанько В.І., Бордюгова Т.Г. Інформаційне суспільство: соціально-філософські проблеми становлення: навч. посібн. Харків: ХНУРЕ, 2012. 172с.
  - 23.Щербина В. Інформаційне суспільство в контексті комунітарно-лібертальної альтернативи: поняттєвий аспект / В. Щербина // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2004. – № 4. – С. 158-171.

Тема 4. Глобальне інформаційне суспільство

План

1. Поняття глобального інформаційного суспільства.
2. Основні риси глобального інформаційного суспільства.
3. Сучасні моделі інформаційного суспільства: американська модель, сінгапурська модель, фінська модель.

4. Інформаційно-технологічний дисбаланс: інформаційна ізоляція окремих регіонів і країн.
5. Окінавська Хартія глобального інформаційного суспільства.

Теми творчих робіт

1. Глобалізація : сутність та основні тенденції.
2. Глобальне інформаційне суспільство як єдність національних інформаційних суспільств.
3. Нерівномірність доступу до інформації і конфіденційність.
4. Інформаційна ізоляція у сучасному світі.
5. Американська модель інформаційного суспільства: недоліки та переваги.
6. «Сінгапурська модель»: авторитарне інформаційне суспільство чи відповідь на запити ринку?
7. Фінська модель: соціально контрольоване суспільство чи суспільство добробуту?
8. Сучасна цивілізація «глобального села» («global village»), за Г. М. Маклюеном.
9. Формування інформаційного суспільства в Україні в контексті інтеграції в Європейський Союз.

Тема для дискусії

Актуальні проблеми розвитку глобального інформаційного суспільства.

Запитання для самоконтролю

1. Визначте витоки ідеї глобального суспільства з огляду на світові вчення.
2. Охарактеризуйте основні риси глобального інформаційного суспільства.
3. Які існують підходи до визначення поняття «глобальне інформаційне суспільство»?
4. Назвіть головні пріоритети формування інформаційного суспільства в Україні в контексті інтеграції в Європейський Союз.
5. Що є об'єктами та суб'єктами соціальної політики?
6. Проаналізуйте причини інформаційно-технологічного дисбалансу у світі.
7. Які особливості американської моделі інформаційного суспільства?
8. Назвіть риси сингапурської моделі інформаційного суспільства.
9. Охарактеризуйте фінську модель інформаційного суспільства.
10. Яка мета Окінавської хартії глобального інформаційного суспільства?
11. Проаналізуйте вплив інформаційно-телекомунікаційних технологій на формування суспільства XXI сторіччя.
12. Перерахуйте принципи включення до глобальної інформатизації.
13. Назвіть основні засади внутрішньої політики України в сфері інформатизації.
14. Проаналізуйте принципи Національної програми інформатизації.
15. Охарактеризуйте напрями та завдання розвитку інформаційного

- суспільства в Україні.
16. Охарактеризуйте ризики глобальної інформатизації.
  17. Визначте економічні, соціальні та культурні переваги переходу до глобального інформаційного суспільства.
  18. Які основні завдання стоять перед урядом України в контексті розбудови інформаційного суспільства?
  19. Назвіть причини нерівномірності доступу до інформації у глобальному масштабі.
  20. Проаналізуйте проблеми у сфері інформатизації в Україні.

Література

1. Europe and the Global Information Society. Recommendations to European Council. Brussels, 26 May 1994..
2. Global Information Technology Report 2016 // [Електронний ресурс]. – URL : <http://edclub.com.ua/analitika/rejtingovi-ocinky-ukrayiny-za-indeksommerezhevoyi-gotovnosti-2016>.
3. Аннан Кофі. Виступ на Всесвітній зустрічі на найвищому рівні з питань інформаційного суспільства 16 листопада 2005 року Туніс / Аннан Кофі [Електронний ресурс] // Офіційний сайт ООН. – URL: <http://www.un.org/russian/conferen/wsis/sg05.htm>.
4. Белей Л. Війна в інформаційному суспільстві. URL: <https://uchoose.info/vijna-v-informatsijnomususpilstvi>
5. Всесвітній саміт з питань інформаційного суспільства (Женева 2003, Туніс 2005). Підсумкові документи. К.: ДП «Зв'язок», 2006. 19 с.
6. Григор О. О. Формування інформаційного суспільства в Україні в контексті інтеграції в Європейський Союз : дис.. канд. політ. наук : 25.00.01 / Григор Олег Олександрович. – Львів, 2003. – 229 с.
7. Даніл'ян В. О. Інформаційне суспільство та перспективи його розвитку в Україні (соціально-філософський аналіз) : дис... канд. філос. наук: 09.00.03 / Даніл'ян Вадим Олегович. – Х., 2006. – 200 с.
8. Кастельс М. Інформаційне суспільство та держава добробуту. Фінська модель / М. Кастельс, П. Хіманен. – К. : Ваклер, 2006. – 232 с.
9. Ліпкан В. А. Правові засади розвитку інформаційного суспільства в Україні: [моногр.] / В. А. Ліпкан, І. М. Сопілко, В. О. Кір'ян / за заг. ред. В. А. Ліпкана. – К. : ФОП О. С. Ліпкан, 2015. – 664 с.
10. Маруховський О. О. Політичні аспекти зарубіжних концепцій інформаційного суспільства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук : спец. 23.00.01 “Теорія та історія політичної науки” / О. О. Маруховський. – К., 2008. – 20 с.
11. Окінавська Хартія URL:: <http://www/Liga.net>.
12. Про запровадження Національної системи індикаторів розвитку інформаційного суспільства. Кабінет Міністрів України; Постанова, Перелік від 28.11.2012 № 1134-2012-п.
13. Про затвердження Програми діяльності Кабінету Міністрів України :

- Постанова КМ України : від 20 грудня 2008 р. № 1107 // Офіційний вісник України. – 2008. – № 98 (31.12.2008). – С. 3245.
14. Про Концепцію Національної програми інформатизації. Закон України; від 04.02.1998 № 75/98-В // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1998, № 27-28, ст.182.
  15. Про Національну програму інформатизації. Закон України від 01.12.2022 № 2807-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2807-20#Text>
  16. Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки [Текст] : [Закон України : від 09.01.2007 р. № 537-V: офіц. текст : за станом на 12 лютого 2007 року]. – К. : Офіційний вісник України, 2007. – № 8. – С. 273.
  17. Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні. Кабінет Міністрів України; Розпорядження, Стратегія від 15.05.2013 № 386-р. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/386-2013- %D1%80#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80#Text)
  18. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки. Закон України; від 09.01.2007 № 537-V // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2007, № 12, ст. 102. U
  19. Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Реформи галузі інформаційно-комунікаційних технологій та розвиток інформаційного простору України». Верховна Рада України; Постанова, Рекомендації від 31.03.2016 № 1073-VII // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 17, ст.191. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/ show/1073-19#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1073-19#Text)
  20. Рекомендації парламентських слухань з питань розвитку інформаційного суспільства в Україні, схвалені Постановою Верховної Ради України від 1 грудня 2005 року № 3175-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3175-15#Text>.
  21. Скалацький В.М. Концептуальні побудови та практичні моделі інформаційного суспільства // Гуманітарний часопис. - 2012. - № 4. - С. 62–69.
  22. Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні // [Електронний ресурс]. – URL.: [http: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-p](http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-p).
  23. Шакун Н.В. Глобалізаційні проблеми та їх місце в концепції сталого розвитку / Н. В. Шакун Н. Ємець // Розумовські читання: зб. наук. пр. – 2017. – № 5. – С.91-98.
  24. Штанько В.І., Бордюгова Т.Г. Інформаційне суспільство: соціально-філософські проблеми становлення: навч. посібн. Харків: ХНУРЕ, 2012. 172.

Тема 5. Інформаційне суспільство: класифікація і структура

План

1. Моделі інформаційного суспільства за критерієм функціональності.
2. Структура інформаційного суспільства.
3. Інформаційна нерівність як новий різновид соціальної диференціації.
4. Креативний клас як ключова група інформаційного суспільства.

Теми творчих робіт

1. Ліберальна модель інформаційного суспільства: переваги й недоліки.
2. Соціально-орієнтована модель інформаційного суспільства: досвід Фінляндії.
3. Великі соціальні групи як основний суб'єкт соціального розвитку
4. Трансформація соціальних інститутів в інформаційну добу.
5. Інформаційна нерівність: причини та шляхи подолання
6. Інформаційна нерівність як новий різновид соціальної диференціації.
7. Основні аспекти інформаційної нерівності.
8. Технології, талант та толерантність як основа креативних центрів.
9. Феномен креативності у філософії.
10. Креативний клас: люди, які міняють світ.

Тема для дискусії

Особливості соціальної стратифікації та соціальної мобільності в інформаційному суспільстві.

Запитання для самоконтролю

1. У чому полягає суть поняття «соціальна структура суспільства»?
2. Як трансформується соціальна структура суспільства в інформаційну добу?
3. Які моделі інформаційного суспільства за критерієм функціональності ви знаєте?
4. Що таке соціальна стратифікація?
5. Назвіть види соціальної мобільності.
6. Визначте основні причини інформаційної нерівності.
7. В чому полягає сутність соціальної диференціації?
8. Проаналізуйте підстави соціальної диференціації в інформаційному суспільстві.
9. Які основні шляхи подолання інформаційної нерівності.
10. Як змінюється соціальна структура суспільства в умовах наростання процесів інформатизації?
11. Що таке креативний клас?
12. Назвіть характеристики креативного класу як ключової групи інформаційного суспільства.
13. Проаналізуйте склад і цінності креативного класу в Україні.
14. Проаналізуйте основні аспекти інформаційної нерівності.
15. Охарактеризуйте розвиток креативного сектору суспільства в Україні.
16. Що таке креативність, на думку Р.Флориди?
17. Охарактеризуйте структурні елементи креативного класу (за Р.Флоридою).
18. Хто утворює «суперкреативне ядро»?
19. Хто входить до другої частини креативного класу - «креативних спеціалістів»?
20. Визначте ціннісні засади створення креативних центрів.

Література

1. Information Society. Tech Target Contributor. URL: <https://whatis.techtarget.com/definition/Information-Society>
2. Бебик В. М. Глобальне інформаційне суспільство: поняття, структура, комунікації. Інформація і право. № 1 (1) 2011. URL: <http://ippi.org.ua/bebik-vmglobalne-informatsiine-suspilstvo-ponyattya-struktura-komunikatsii>
3. Белл Д. Прихід постіндустріального суспільства // Сучасна зарубіжна соціальна філософія. К., 1996. 251 с.
4. Воронкова В., Кивлюк О., Андрюкайтене Р. Антропологічні виміри смарт-суспільства: теоретико-концептуальний досвід. Гуманітарний вісник ЗДІА. 2018. Випуск 73. С. 25-40.
5. Данил'ян В. О. Інформаційне суспільство та перспективи його розвитку в Україні (соціально-філософський аналіз) [Текст] : монографія / В. О. Данил'ян. – Харків : Право, 2008. 184 с.
6. Дзьобань О. П. Філософія інформаційних комунікацій : монографія. – Х. : Майдан, 2012. – 224 с. допоміжна
7. Дністровий А. Креативний клас і його вороги [Електронний ресурс] / А. Дністровий. – URL: <https://dnistrovy.wordpress.com/2015/05/07/креативний-клас-та-його-вороги>
8. Кастельс М. Інформаційне суспільство та держава побуту. Фінська модель / М.Кастельс, П. Хіманен; пер. з англ. К.: Ваклер, 2006. 256 с.
9. Колодюк А.В. Теоретичне обґрунтування поняття та виникнення інформаційного суспільства // Борисфен. 2004. № 11. С. 18-19.
10. Мелюхин І.С. Інформаційне суспільство: витоки, проблеми, тенденції розвитку/ І. С. Мелюхиною. - М. - 1999. - 168 с.
11. Проценко І.В. До розгляду феномена інформаційного суспільства // Гуманітарний вісник ЗДІА. 2008. Вип. 32. С. 170-174.
12. Прудникова О. В. Інформаційна культура в інформаційному суспільстві // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 7. Релігієзнавство. Культурологія. Філософія : зб. наук. пр. / за заг. ред. В. П. Андрущенко. К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. Вип. 30 (43). С. 159-166.
13. Рижова І., Захарова С. Вплив «smart- технологій» на розвиток smart-міста в інформаційному суспільстві. Гуманітарний вісник ЗДІА. 2018. Випуск 72. С. 81-90.
14. Сакало О. Є. Креативний клас як провідна група сучасного суспільства / О. Є. Сакало // Грані. - 2015. - № 8. - С. 77-80
15. Степаненко В. Інформаційне суспільство. Енциклопедія Сучасної України: електронна версія ; гол. редкол.: І. Дзюба, А. Жуковський, М. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2011. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=12462.
16. Тоффлер, Е. Третя Хвиля / з англ. пер. А. Євса. К.: Вид. дім «Всесвіт», 2000. 480 с.
17. Уолтер А. Інноватори. Як група хакерів, геніїв та гиків здійснила цифрову революцію / пер. з англ. К.: Наш формат, 2017. 488 с.

18. Філософсько-правові засади розвитку інформаційного суспільства в Україні : монографія / наук. ред. М.В. Костицький. Київ: Логос, 2019. 346 с.
19. Фрейре П. Формування критичної свідомості / пер. з англ. О. Дем'янчука. К.: Юніверс, 2003. С. 19-36.
20. Фуко Мішель. Наглядати і карати. К.: Основи, 1998. 392 с.
21. Харарі Ювал Ной. Людина розумна. Історія людства від минулого до майбутнього / пер. з англ. Ярослава Лебеденка. Харків: КСД, 2016. 413 с.
22. Шакур Н.В. Соціальні інновації як чинник реформування системи соціальних послуг в Україні. / Н.В. Шакур, О.В. Герасименко. // Реформування системи соціальних послуг в Україні: виклики та перспективи: кол. монографія / Ред., д. п. н., проф., Н.І. Кривоконь. – 2019. – 108 с. – Чернігів: ЧНТУ. – С.329–341.
23. Шакур Н.В. Філософсько-методологічні засади дослідження креативності як ресурсу економіки // Стратегічні орієнтири сталого розвитку в Україні та світі : збірник тез доповідей II Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених (м. Чернігів, 21 квітня 2023 р.). Чернігів : НУ «Чернігівська політехніка», 2023. – 606 с. – с.437-439.
24. Шмиголь М. Ф., Юшкевич Ю. С. Інформаційне суспільство в Україні: реальність та виклики// Наукове пізнання: методологія та технологія. 2023. 1(51). С.4-9.
25. Штанько В. І., Бордюгова Т. Г. Інформаційне суспільство: соціальнофілософські проблеми становлення : навч. посіб. URL: https://openarchive.nure.ua/bitstream/document/7111/1/Навч_посібн_Інформ_аційне%20суспільство.pdf.

Тема 6. Політична влада в інформаційному суспільстві

План

1. Влада та політика в інформаційному суспільстві
2. Електронний уряд та електронне врядування.
3. Демократія в інформаційному суспільстві.
4. Мережеві суспільні організації та їхня роль у розвитку демократії.
5. Інформаційний вплив та інформаційні війни.

Теми творчих робіт

1. Віртуалізація політики.
2. Проблема трансформацій політичних режимів: доля демократії в інформаційному суспільстві
3. Моделі електронного уряду (шведська, французька, британська). Характеристика на вибір.
4. Електронна демократія: виклики і перспективи.
5. Демократія та інформація.
6. Політична пропаганда: сутність і технології.
7. Інформаційні війни в сучасному світі.
8. Інформаційна війна як складова ідеологічної боротьби.

9. Сутність концепції демократичної участі (За Йонезі Масудою).
10. Впровадження інформаційних технологій в державний процес.

Тема для дискусії

Вплив інформатизації на процес ухвалення та реалізації управлінських рішень

Запитання для самоконтролю

1. В чому полягає сутність влади?
2. Що таке політична влада?
3. Хто є суб'єктами і об'єктами політичної влади?
4. У чому полягає сутність віртуалізації влади?
5. Охарактеризуйте технології віртуалізації політичного процесу.
6. Назвіть основні інструменти здійснення влади.
7. Розкрийте роль знання як владного ресурсу.
8. Охарактеризуйте напрями трансформації влади в інформаційному суспільстві.
9. Що таке політична комунікація?
10. Розкрийте роль ЗМІ та Інтернету як ресурсів здійснення політичної влади.
11. Що таке маніпуляція?
12. Які методи впливу на аудиторію ви знаєте?
13. Що таке конструювання політичної реальності?
14. Які можливості реалізації демократичних цінностей в інформаційному суспільстві?
15. Що таке електронне врядування?
16. У чому полягає сутність електронної демократії?
17. Проаналізуйте вплив інформації на демократію в інформаційному суспільстві.
18. Які на Вашу думку існують проблеми впровадження електронного врядування?
19. Інформаційний вплив на особистість: як протистояти?
20. Основні підходи до розуміння поняття «інформаційна війна».

Література

1. Masuda Y. Computopia) [Електронний ресурс] / Y. Masuda. // The Information Technology Revolution. – Oxford, 1985. – 180 p. – URL: <http://connection.ebscohost.com/c/articles/12608885/vision-computopia>
2. Modern civil society in the era of informatization: postmodern worldview / Melnyk O., Shakun N., Herasymenko O., Nitchenko A., Olkhovyk M., Kolievatov O. (2023) / AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research Special issue no.: 13/01/XXXII. (Vol. 13, issue Special issue). pp.41-48. ISSN 1804-7890, ISSN 2464-6733.
3. Баранов О. А. Електронне урядування в Україні: аналіз та рекомендації. Результати дослідження / О. А. Баранов та ін. - К. : ВАТ "Поліграф-Плюс",

2007. - 254 с. Береза А.В. Реформування публічної влади: сучасні концепції та політична практика: [монографія] / А.В. Береза. – Київ: Логос, 2012. – 360 с.
4. Белінська І. В. Страхі та фобії, що продукуються ЗМК, як інструмент маніпулювання / І. В. Белінські // Людина в світі інформації : Мат-ли наук. семінару «Соціально-психологічні проблеми медіаосвіти: від медіабезпорадності до медіазалежності». – К, 2008. – 58 с
  5. Бессонова М. та ін. Основи демократії: Навч. посіб. К., 2004.
  6. Бондаренко, М. С. Віртуальні спільноти: самоорганізація в умовах постсучасності / М. С. Бондаренко ; наук. керівник Н. В. Шакун // Юність науки – 2019: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства : зб. тез Міжнар. наук.- практ. конф. студ., аспір. і молод. вчен. (м. Чернігів, 17-18 квіт. 2019 р.) : у 2-х ч. – Ч. 2 – Чернігів : ЧНТУ, 2019. – С. 142-143.
  7. Головешкіна К. Проблема нерівності в умовах інформаційного суспільства / К. Головешкіна // Інформаційне суспільство і нові виміри культури: матеріали доповідей / Острог, 15-28 березня 2010 року. – Острог: Національний університет «Острозька академія», 2010. – URL до матеріалу: <http://inf.oa.edu.ua/golovesh.html>.
  8. Джинчарадзе Н. Г. Інформаційна культура особистості / Н. Г. Джинчарадзе. – К. : Український центр духовної культури ; ТОВ «МФА», 1996. – 184 с.
  9. Дослідження Internews: Лише чверть українців знає про існування фактчекінгових проєктів. URL: <https://ms.detector.media/trendi/post/30754/2022-11-29-doslidzhennya-internews-lyshe-chvert-ukraintsiv-znaie-pro-isnuvannya-faktchekingovykh-proiektiv>.
  10. Дубов Д. В. Ожеван О. А., Гнатюк С. Л. Інформаційне суспільство в Україні: глобальні виклики та національні можливості: аналіт. доп. / Д. В. Дубов, О. А. Ожеван, С. Л. Гнатюк. – К. : НІСД. – 2010. – 64 с.
  11. Інноваційне мислення при формуванні нових методологій управління процесами / С. Бушуєв, М. Дорош Н. Шакун, // Управління розвитком складних систем. – 2016. – № 26. – С. 49-57.
  12. Інформаційна війна – зброя масового знищення! <https://www.pravda.com.ua/rus/articles/2006/04/20/4399050/>
  13. Інформаційні війни: тенденції та шляхи розвитку. <https://ms.detector.media/manipulyatsii/post/6479/2012-08-12-informatsiini-viinitendentsii-ta-shlyakhi-rozvitku/>
  14. Картунов О.В. Інформаційне суспільство: аналіз політичних аспектів зарубіжних концепцій: [монографія]/ О.В. Картунов, О.О. Маруховський. – Київ: Університет економіки та права «КРОК», 2012. – 344 с.
  15. Кирдан, Ю. В. Інформаційний вплив фейку і тролінгу на сучасні соціально-політичні процеси / Ю. В. Кирдан ; наук. керівник Н. В. Шакун // Юність науки – 2018: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства : зб. тез Міжнар. наук.- практ. конф. студ., аспір. і молод. вчен. (м. Чернігів, 11-12 квіт. 2018 р.) : у 2-х ч. – Ч. 2. – Чернігів : ЧНТУ, 2018. – С.197-199.
  16. Клименко І.В., Линьов К.О. Технології електронного урядування/ І.В.

- Клименко, К.О. Линьов. – Київ: Вид-во ДУС, 2006. – 225 с.
17. Колодій А. Ф. На шляху до громадянського суспільства: Теоретичні засади й соціокультурні передумови демократичної трансформації в Україні. – Л., 2002.
  18. Масуда Й. Комп'ютопія / Перекл. з англ. В. Ляха // Філософська і соціологічна думка. – 1993. 2 №6. – С. 36 2 50.
  19. Мишин В.І., Жежич П.І. Аналіз особливостей побудови систем електронного урядування в Україні / В.І. Мишин, П.І. Жежич // Національний університет «Львівська політехніка», кафедра інформаційних технологій. – 2011. – С. 164-175
  20. Національний центр електронного урядування: чи буде в Україні електронне урядування?) [Електронний ресурс]. – [Назва з титульного екрану]. – URL до статті: <http://nc.gov.ua/news/index.php?ID=902>
  21. Політологія для вчителя / за заг. ред. К.О. Ващенко, В.О. Корнієнка. – Київ: Вид-во імені М.П. Драгоманова, 2011. – 406 с.
  22. Почепцов Г. Сучасні інформаційні війни / Георгій Почепцов. – К. : Вид. дім «КиєвоМогилянська академія», 2015. – 497 с
  23. Проскуріна О. Інформаційне суспільство: можливості і політико-культурна реальність становлення в Україні / О. Проскуріна // Грани. – 2005. – №1. - С. 126-129
  24. Проскуріна О. Політико-правові аспекти розвитку інформаційного суспільства в Україні) [Електронний ресурс] / О. Проскуріна // Політичний менеджмент – 2012. – № 5(54). – URL до статті: <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=1&n=58&c=1239>.
  - 25.Рогозіна І.В. Медіа-картина світу: когнітивно-семіотичний аспект: [монографія] / І. В. Рогозіна. -М, 2003. -290 с.
  26. Російсько-українська інформаційна війна <https://uk.wikipedia.org/wiki>
  27. Скрипнюк О.В. Демократія: Україна і світовий вимір (концепції, моделі та суспільна практика). – К., 2006.
  28. Толстоухов А. В. Філософія демократії: Есе. – К., 2005
  29. Цветков В.В., Горбатенко В.П. Демократія – Управління – Бюрократія: в контексті модернізації українського суспільства: Монографія. К., 2001.
  30. Цветков В.В., Кресіна І.О., Коваленко А.А. Суспільна трансформація і державне управління в Україні: політико-правові детермінанти: Монографія. – К., 2003.

Тема 7. Інформатизація культури

План

1. Інформаційні і комп'ютерних технології та культура.
2. Інформаційна культура як новий тип спілкування та виходу в інформаційне буття.
3. Феномен медіакультури. Функції медіакультури.
4. Віртуальна реальність і відеоігри як феномени сучасної культури.
5. Інформатизація і мистецтво.

Теми творчих робіт

1. Сучасна інформаційна культура – продукт багатоміжової еволюції людства
2. Комунікація як цінність в інформаційному суспільстві.
3. Філософія діалогу в комунікативних практиках інформаційного суспільства.
4. Екранна культура як нова комунікативна модель інформаційної доби,
5. ЗМІ як культурний фільтр в інформаційному суспільстві.
6. «Мова ненависті» в ЗМІ.
7. Діалог у плюралістичному типі соціальності: очікування та перспективи у XXI ст.
8. Культура, комунікація та інформаційне суспільство.
9. Нові медіа в сучасному суспільстві.
10. Медіакультура в інформаційному суспільстві.

Тема для дискусії

Вплив культури 2.0 як культури віртуальної реальності на особистість: позитивні та негативні тенденції.

Запитання для самоконтролю

1. Визначте роль інформаційних і комп'ютерних технологій у розвитку культури.
2. Дайте визначення поняття «інформаційна культура суспільства».
3. Які компоненти інформаційної культури суспільства?
4. Назвіть особливості інформаційної культури.
5. Проаналізуйте зміни в системі комунікацій інформаційного суспільства.
6. Охарактеризуйте чинники медіакомунікаційного спілкування.
7. У чому полягає сутність поняття «соціокультурна комунікація»?
8. Яка специфіка комунікації в мережі Інтернет?
9. Охарактеризуйте нові засоби соціальної комунікації та наслідки їх впливу на культуру.
10. Мережева культура інформаційного суспільства: сутність та особливості.
11. Проаналізуйте особливості медіакультури.
12. Які складові медіакультури особистості?
13. Назвіть функції нових медіа в інформаційну добу.
14. Проаналізуйте мозаїчний характер сучасної культури.
15. Як віртуальна реальність впливає на культуру?
16. В чому сутність віртуалізації реальності як феномену культури сучасного суспільства?
17. Розкрийте сутність та охарактеризуйте елементи екранної культури.
18. Проаналізуйте візуальність сучасної культури.
19. Чим обумовлена відсутність відмінностей між реальністю та симулякрами за Ж.Бодрійяром?
20. Назвіть цінності екранної культури.

Література

1. Shakun N.V. Cultural and creative industries and their role in the process of Ukrainian society transformation. // *CREATIVE ECONOMY – ELEMENT OF MODERN INNOVATION DEVELOPMENT* // ed. By Shkarlet S. – Published by Academic Society of Michal Baludansky, Kosice, Slovakia, 2020. – 276 p. – Printed by UK Technical University of Kosice, Slovakia; Printing 300. – p. 233-241.
2. Берегова О. М. Культура та комунікація: дискурси культуротворення в Україні XXI ст. : монографія / Олена Берегова; Ін-т культурології Акад. мистецтв України. – Київ: Ін-т культурології Акад. мистецтв України, 2009. – 175 с.
3. Бодріяр Ж. Симулякри і симуляція / Ж. Бодріяр ; пер. з фр. В. Ховхуна. – К. : Основи, 2004. – 231 с.
4. Галицька М. М. Міжкультурна комунікація та її значення для професійної діяльності майбутніх фахівців. Освітологічний дискурс. 2014. № 2 (6). С.23 – 32.
5. Горбань О.В., Мартич Р.В., Малецька, М.О. (2019) *Феномен відеоігрової культури в сучасному суспільстві* Studia Warmińskie (56). с. 123-135.
6. Гриценко О. М. Мас-медіа у відкритому інформаційному суспільстві й гуманістичні цінності: Моногр. – К.: ВПЦ "Київський університет", 2002.
7. Джинчарадзе Н. Г. Інформаційна культура особистості / Н. Г. Джинчарадзе. – К. : Український центр духовної культури ; ТОВ «МФА», 1996. – 184 с.
8. Дубов Д. В. Ожеван О. А., Гнатюк С. Л. Інформаційне суспільство в Україні: глобальні виклики та національні можливості: аналіт. доп. / Д. В. Дубов, О. А. Ожеван, С. Л. Гнатюк. – К. : НІСД. – 2010. – 64 с.
9. Жданенко С. Б. Соціальна комунікація в умовах інформаційного суспільства. Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія : Філософія. 2016. № 1. С. 36 – 48.
10. Зражевська Н. І. Розуміння медіакультури: комунікація, постмодерн, ідентичність, ідеології, медіа контроль : монографія / Н. І. Зражевська. – Черкаси : ПП Ю. Чебаненко, 2012. – 408 с.
11. Іванов В. Медіаосвіта та медіаграмотність: короткий огляд / В. Іванов, О. Волошенюк, Л. Кульчинська. – Л. – К. : АУП, ЦВП, 2011. – 58 с
12. Климовська, А. Комунікація як інструмент соціального порозуміння в цифрову добу / А. Климовська ; наук. керівник Н. В. Шакун // Актуальні питання сучасного соціогуманітарного знання : матеріали VII Всеукр. міждисциплін. наук.-практ. конф. студ. і молод. вчен. (м. Харків, 18 листоп. 2021 р.) / за заг. ред. Н. І. Моїсєєвої. – Харків : ДБТУ, 2021. – С. 75-77.
13. Культурологічна думка: Щорічник наукових праць. К.: Інститут культурології Національної академії мистецтв України. 2011. № 3. 192 с.
14. Культурологія : підручник для студ. вищ. навч. закл. / за ред. А. Є. Конверського. Харків : Фоліо, 2014. 635 с.
15. Лалл, Д. 2002. Медіа, комунікація, культура. Глобальний підхід. Київ: «К.І.С.». Мак-Люен, М. 2011. Галактика Гутенберга: Становлення людини

- друкованої книги. Київ: Ніка-Центр.
16. Лютко Н.В. Інформаційне суспільство та ціннісні орієнтації особистості / Н.В. Лютко // Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. Серія «Політологія». – 2012. – Т. 182. – Вип. 170. – С. 98–101.
  17. Мартин У. Дж. Информационное общество (Реферат). Теория и практика общественно-научной информации. Ежеквартальник АН ИНИОН. 1990. № 3. С. 115 – 123.
  18. Медіакультура особистості / Упор. Т. П. Крячко. За науковою редакцією В. І. Шуляра. Миколаїв : ОППО, 2016. 144 с
  19. Медіакультура особистості: соціально-психологічний підхід : навч.-метод. посіб. / за ред. Л. А. Найдьоновой, О. Т. Баришпольця. – К. : Міленіум, 2010. – 440 с.
  20. Медіаосвіта та медіаграмотність: підручник / Ред.-упор. В. Ф. Іванов, О. В. Волошенюк; За науковою редакцією В. В. Різуна. Київ: Центр вільної преси, 2012. 352 с.
  21. Нова культурна реальність як соціодинамічний процес людинотворення через ролі : монографія / Юрій Богущкий, Надія Корабльова, Ганна Чміль ; Ін-т культурології Нац. акад. мистецтв України. Київ : Ін-т культурології НАМ України, 2013. 271 с
  22. Потятинник Б. В. Медіа: ключі до розуміння / Б. В. Потятинник. – Л. : [б. в.], 2004.
  23. Почепцов Г. Від Facebook'у і гламуру до Wikileaks: медіакомунікації / Георгій Почепцов. – К. : Спадщина, 2014. – 464 с.
  24. Почепцов Г. Мерлін, Супермен і Гаррі Потер: конструювання нематеріального в масовій культурі / Георгій Почепцов. – К. : Спадщина, 2013. – 288 с.
  25. Рогозіна І.В. Медіа-картина світу: когнітивно-семіотичний аспект: [монографія] / І. В. Рогозіна. -М, 2003. -290 с.
  26. Романенко Є. Комунікація як необхідна складова розвитку сучасного суспільства. Демократичне врядування. 2012. Вип. 9. URL: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr> (дата звернення: 19.03.2021).
  27. Сливка, І. В. (2023). Сучасна екранна культура та її емоційний вплив на глядача. *Культурологічний альманах*, (3), 330–339. <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.3.46>
  28. Слющинський Б. В. Міжкультурна комунікація як метод соціального пізнання. Нова парадигма, 2005. Вип. 45. С. 167 – 176.
  29. Соціальні комунікації інформаційного суспільства: теоретичні та прикладні аспекти: монографія / під заг. ред. А.Г. Гудманяна, С.М. Ягодзінського. – К.: Талком, 2020. – 260 с. – (Серія «Гуманітарний дискурс суспільства ризику»).
  30. Чумаченко, Д. О. Віртуалізація мистецтва у культурі інформаційного суспільства = Virtualization of art in the culture of the information society : кваліфікаційна робота (проект) на здобуття ступеня вищої освіти «магістр» / Д. О. Чумаченко ; наук. керівник д.пед.н., проф., Л. І. Лимаренко ; Міністерство освіти і науки України ; Херсонський держ. ун-т, Ф-т культури і мистецтв, Кафедра культурології. – Херсон : ХДУ, 2021. – 53 с.

31. Шакун Н.В. До питання концептуалізації понять «культура» та «креативні індустрії» // Проблеми соціальної роботи: філософія, психологія, соціологія. – 2019. – № 2(14). С. 91-99.
32. Шакун Н.В. Креативні індустрії як фактор формування людського капіталу / Н. В. Шакун // Конкурентоспроможність вищої освіти України в умовах інформаційного суспільства: збірник тез II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Чернігів, 11 жовтня 2019 р.). – Чернігів: ЧНТУ, 2019. – С. 67-69.
33. Шакун Н.В. Феномен комунікації як спів-буття у вітчизняному соціально-філософському дискурсі / Н. В. Шакун // *Проблеми соціальної роботи: філософія, психологія, соціологія.* – 2016 – № 1 (7). – С. 122-129.
34. Ятчук О.М. Телевізійна комунікація в контексті розвитку суспільства / О. М. Ятчук, Н. О. Кодацька // *Держава та регіони. Серія : Соціальні комунікації.* - 2020. - № 1. - С. 68-73. - URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/drsk_2020_1_12.

ТЕМАТИКА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Тема 1. Людина в інформаційному суспільстві

План

1. Людина в інформаційному суспільстві: адаптація та соціалізація.
2. Ідентичність особистості в суспільстві інтернет-комунікацій.
3. Інформаційна безпека і свобода особистості в інформаційному суспільстві.
4. Освіта в інформаційному суспільстві.
5. Кіберетика. Правила безпечної роботи в Інтернеті.

Запитання для самоконтролю

1. Визначте ментальні проблеми життєдіяльності особистості в інформаційному просторі.
2. Розкрийте особливості соціалізації особистості в інформаційному суспільстві.
3. Охарактеризуйте прояви Internet залежності особистості.
4. Проаналізуйте зміни в картині світу особистості під впливом соціальних мереж.
5. Охарактеризуйте прояви глобалізації особистісного простору та життєвого контексту.
6. Які риси характеризують «Homo virtualis»?
7. Визначте специфіку комунікації в мережі Інтернет.
8. Охарактеризуйте нові засоби соціальної комунікації та наслідки їх впливу на становище людини у соціумі.
9. В чому полягає особиста ідентичність чи самоідентичність (Self-identity)?
10. Проаналізуйте етичні аспекти співвідношення свободи інформації та приватності.
11. Які виділяють способи маніпуляції свідомістю людини в системі

віртуальної реальності?

12. Охарактеризуйте складові життєстійкості особистості в умовах інформаційного тиску.
13. Проаналізуйте сутність інформаційної безпеки індивіда.
14. Як віртуальна реальність впливає на людину?
15. В чому сутність віртуального тоталітаризму?
16. Розкрийте сутність та охарактеризуйте форми мистецького самовираження людини інформаційної доби.
17. Проаналізуйте особливості комунікації та творчості сучасної людини.
18. Охарактеризуйте вплив штучного інтелекту на буття людини у світі.
19. З'ясуйте принципи, котрі обумовлюють якість життя в інформаційному суспільстві.
20. Визначте особливості етичних норм для користувачів мережі Інтернет.

Література

1. Theoretical and Humanistic reorientation of Modern society / Olga MELNYK, Nataliia SHAKUN, Olena HERASYMENKO, Alla NITCHENKO, Oleksii KOLIEVATOV // WISDOM 2(22), p. 59-67. (Scopus) DOI: 10.24234/wisdom.v22i2.756.
2. Барендт Е. Три теорії свободи слова / Ерік Барендт // Лібералізм: Антологія. 2-ге вид. / Упоряд. О. Проценко, В. Лісовий. – К., 2009. – С. 1024–1037.
3. Белл Д. Прихід постіндустріального суспільства. Сучасна зарубіжна соціальна філософія. Київ : Либідь, 1996. С. 194–251.
4. Бенедек В. Свобода вираження поглядів та Інтернет / Вольфганг Бенедек, Маттіас Кетteman. – Видавництво Ради Європи, 2013. – 204 с
5. Бодріяр Ж. Фатальні стратегії / [пер. з фр. Леоніда Кононовича]. Львів : Кальварія, 2010. 192 с.
6. Волинець В. О. Ідентичність особистості та специфіка її самопрезентації у віртуальному комунікативному просторі. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв: наук. журнал. 2021. № 2. С. 31-36
7. Воронкова В. Г., Романенко Т. П., Андрюкайтене Р. Генеза від інформаційного суспільства до «smartсуспільства» в контексті історичної еволюції сучасного світу: теоретико-концептуальний контекст. Збірник наукових праць «Гілея: науковий вісник». 2017. Вип. 116. С. 128–133.
8. Гуревич Р. С. Формування інформаційної культури майбутнього фахівця. Педагогіка і психологія професійної освіти: результати досліджень: Збірник наук. праць / [за ред. І. А. Зязюна, Н. Г. Ничкало]. Київ, 2003. С. 354–360.
9. Данильян О. Г. Людина в інформаційному суспільстві: проблема моральної ідентифікації / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань // Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія. – Харків, 2019. – № 1. – С. 8–20.
10. Дзьобань О. П. Засоби масової комунікації в контексті інформаційної безпеки: діяльнісні й функціональні аспекти. Наукові записки Харківського університету Повітряних Сил. Соціальна філософія, психологія. 2005. Вип. 2 (23). С. 37–43.

11. Дрожжина С. В. Аксіологічно-екзистенційні детермінанти інформаційного суспільства / С. В. Дрожжина, І. М. Кобзар // Гілея : наук. вісн. : зб. наук. пр. / голов. ред. В. М. Вашкевич. – К. : Гілея, 2014. – Вип. 80 (1). – С. 190–196.
12. Жидкова О.О. Проблеми ідентифікації особистості в інформаційному суспільстві. Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. 2011. № 980. С. 66–70.
13. Задирака К.І. Віртуальна ідентичність: приклад соціальної мережі facebook // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Культурологія. 2016. Вип. 17. С. 309-313.
14. Зінченко, Д. В. Штучний інтелект у вимірах філософського аналізу / Д. В. Зінченко ; наук. керівник Н. В. Шакун // Юність науки – 2023: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства : зб. тез доп. XIII Міжнар. наук.-практ. конф. студ., аспір. і молод. вчен. (м. Чернігів, 26- 27 квіт. 2023 р.). – Чернігів : НУ «Чернігівська політехніка», 2023. – С. 477-478.
15. Золотар О.О. Інформаційна безпека людини: теорія і практика : монографія. – Київ : ТОВ «Видавничий дім «АртЕк», 2018 – 446 с.
16. Кириченко В.В. Особистість у сучасному інформаційному суспільстві : монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2020. 245 с.
17. Козловець М. А. Національна ідентичність в Україні в умовах глобалізації : монографія. Київ : ПАРАПАН, 2010. 348 с.
18. Корабльова Н.С. Багатомірність ролівої реальності: ролі і маски— лик і личина. — Харків: ХНУ, 2000.
19. Ліпман М. Критичне мислення: чим воно може бути? / М. Ліпман // Постметодика, 2005. – №2 (60). – С. 33–41
20. Медіаосвіта та медіаграмотність: короткий огляд. / Іванов В., Волошенюк О., Кульчинська Л., Іванова Т., Мірошніченко Ю ; 2-ге вид., стер. Київ : АУП, ЦВП, 2012. 58 с.
21. Сіденко В. Р. Нові глобальні виклики та їх вплив на формування суспільних цінностей. Український соціум. 2014. № 1 (48). С. 7–21.
22. Соціогуманітарні ризики в контексті трансформації українського суспільства / Н. В. Шакун // Фінансово-економічна стратегія розвитку в умовах євро інтеграційних процесів: аспекти сталості та безпеки : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, Чернігів, 5-6 листопада 2014 року. - Чернігів : ЧНТУ, 2014. – Ч. 2. – С.125-126.
23. Стратегічна політика розвитку освіти в контексті викликів інформаційної доби / Н. В. Шакун, О. І. Пономаренко, А. В. Кунденко // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» - Дод. 4 до вип. 31, Том II (10): Тематичний випуск «Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання». – К. : Гнозис, 2014. –С. 387-391.
24. Турецька Х.І. Особистісна ідентичність і віртуальна реальність // Людина в сучасному світі. В трьох книгах. Книга 2. Психологоантропологічний контекст : колективна монографія / [А. О. Вовк, О. В. Волошок, І. І. Галецька та ін.] ; за заг. ред. д-ра філос. наук, проф. В. П. Мельника. Львів :

- ЛНУ імені Івана Франка, 2012. С.135-155
25. Чайка І., Вишневецький Р., Павловський В. Концепції інформаційного суспільства: філософсько-антропологічний аналіз. // Humanities Studies. 2024. Випуск 18 (95). С.79-87.
  26. Шабунова А. О. Вплив медіаосвіти на формування особистості в умовах інформаційного суспільства. Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка : збірник наукових праць. 2009. № 2 (26). С. 153-157.
  27. Шакур Н. В. Інформаційно-комунікативні виміри людського буття / // Перспективні напрями наукових досліджень. – 2015: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – В 2 т. – Т. 2. – К. : Вид-во «Центр навчальної літератури», 2015. – С. 56-57.
  28. Шакур Н.В. Філософські засади трансформації українського суспільства в контексті викликів часу / Шакур Н.В., Чалкова І. Ю. // Юність науки – 2022: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства : збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених (м. Чернігів, 15-16 травня 2022 р.). – Чернігів : НУ «Чернігівська політехніка», 2022. 656 с. – С. 497-498.
  29. Шакур Н.В. Філософські основи інноваційних стратегій в освіті / Н. В. Шакур // Формування інноваційної моделі розвитку національної економіки України: монографія: у 2-х част. / за заг. ред. д.е.н., проф. І. С. Каленюк. – Чернігів : ЧДІЕУ, 2009. – С. 537-541.
  30. Шанідзе Н. О. Проблема життєтворчості особистості в інформаційному суспільстві: соціально-філософський аспект. «Інформаційні технології : наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я» (MicroCAD–2010) : тези доповідей 18-ї Міжнародної наук.-практ. конференції (12–14 травня 2010 р.) Харків : НТУ «ХПІ», 2010. С. 313.
  31. Штанько В.І. Віртуальний комунікативний простір і проблеми самоідентифікації особистості // Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна. Серія : Теорія культури і філософія науки. 2012. № 1029(1), Вип. 47. С. 5-12.

Тема 2 Освіта в інформаційному суспільстві

План

1. Освіта як ключова цінність суспільств, заснованих на знаннях.
2. Відкрита освіта: зміна парадигми навчання і виховання.
3. Самостійне навчання: секрети ефективної організації.

Запитання для самоконтролю

1. Визначте основні тенденції сучасної парадигми освіти.
2. Розкрийте особливості навчання в інформаційному суспільстві.
3. Охарактеризуйте сутність освіти як складової соціальної безпеки.
4. Проаналізуйте зміни в освіті під впливом соціальних мереж.
5. Охарактеризуйте прояви глобалізації освітнього простору.
6. Які риси характеризують навчання впродовж життя.
7. Визначте специфіку дистанційного навчання.

8. Охарактеризуйте інноваційні освітні технології та наслідки їх впливу на становище людини у соціумі.
9. В чому полягає особиста ідентичність чи самоідентичність (Self-identity)?
10. Проаналізуйте етичні аспекти співвідношення свободи інформації та приватності.
11. Які виділяють способи маніпуляції свідомістю людини в системі віртуальної реальності?
12. Охарактеризуйте складові життєстійкості особистості в умовах інформаційного тиску.
13. Проаналізуйте сутність компетентнісного підходу до освіти.
14. Як віртуальна реальність впливає на освіту?
15. В чому сутність інформатизації освіти?
16. Розкрийте сутність та охарактеризуйте форми цифровізації в освіті.
17. Проаналізуйте складові модернізації освіти.
18. Охарактеризуйте вплив штучного інтелекту на освіту.
19. З'ясуйте принципи сучасної філософії освіти.
20. Визначте особливості гуманізації освіти в інформаційну добу.

Література

1. Атаманчук, Ю. М. Державне управління освітою в умовах інформаційного суспільства. Вісник Черкаського університету. Серія Педагогічні науки. 2009. №157. С. 9-13.
2. Баранівський В.Ф. Компетентність і фундаменталізація освіти як сучасні парадигми розвитку вищої освіти. Вісник Національного університету оборони України. 2011. № 6 (25). С. 282–284.
3. Батечко Н.Г. Методологія освітології: синергетичний аспект. Освітологічний дискурс. 2017. № 1-2. С. 1–12.
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/osdys_2017_1-2_3
4. Блажук О.А. Інформатизація освіти – одна з вимог сучасності. Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. 2015. Вип. 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2015_2_5
5. Бойко А. І. Освіта в інформаційному суспільстві: очікування і виклики / А. Бойко // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. - 2015. - Вип. 63. - С. 164-173.
6. Бойко А.І. Філософія модернізації освіти в системі ринкових трансформацій: світоглядно-філософський аналіз: [монографія] / Бойко А.І. – К.: Знання України, 2009. – 379 с.
7. Використання цифрових технологій в системі освіти для забезпечення формування її нових якостей. URL: <https://www.inter-nauka.com/uploads/public/15453178066009.pdf> (дата звернення: 23.03.2021).
8. Воронкова В.Г., Нікітенко В.О. Філософія цифрової людини і цифрового суспільства: теорія і практика. Монографія. – 2022. – 460 с.
9. Горбунова Л.С. Філософія трансформативної освіти для дорослих: університетські стратегії і практики. Монографія. – стереотипне видання, 2022. – 710 с.

10. Губерський Л., Андрущенко В. Філософія як теорія та методологія розвитку освіти / Л. Губерський, В. Андрущенко. – К. : «МП Леся», 2008. – 516 с.
11. Євсович Р.В. Гуманізація та гуманітаризація вищої освіти в Україні: історичний аспект. Духовність особистості: методологія, теорія і практика. 2012. № 5 (52). С. 79–87.
12. Жижко Т. А. Філософія академічної освіти : монографія. М-во освіти і науки України; Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. 404 с.
13. Запорожченко О. Антропологічні проблеми інформаційного суспільства. Молодий вчений. 2016. № 12.1 (40). С. 81–86.
14. Кремень В.Г. Людиноцентризм в освіті: сучасний напрям розвитку духовності нації // Педагогіка і психологія. – 2006. – № 2 (51). – С.17-30.
15. Кремень В.Г. Педагогічна синергетика: понятійно-категоріальний синтез. Теорія і практика управління соціальними системами. 2013. № 3. С. 3–19.
16. Лайон Д. Інформаційне суспільство: проблеми та ілюзії. Сучасна зарубіжна соціальна філософія. Київ : Либідь, 1996. С. 362–380.
17. Лузік Е. Креативність як критерій якості в системі підготовки фахівців профільних ВНЗ України // Вища освіта України. – 2006. – № 3. – С.76-81.
18. Лутай В. Про розроблення концептуальних засад філософії сучасної освіти // Вища освіта України. – 2005. – № 4. – С.13-17.
19. Макаренко Л. Л. Інформатизація освіти як пріоритетний напрям модернізації освіти в умовах інформаційного суспільства // Науковий часопис НПУ імені М. Драгоманова. 2013. № 43. Серія 5. Педагогічні науки і перспективи. С. 118. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/18041/3/Makarenko.pdf>. (дата звернення 4.03.2020).
20. Михайлова, Є. (2021). Трансформація освіти в системі інформаційного суспільства.. *Економіка та суспільство*, (29). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-29-16>.
21. Нові виклики освіти в інформаційному суспільстві URL: <https://dspace.nau.edu.ua/bitstream/NAU/48697/1/%d0%a1%d0%be%d0%bf%d1%96%d0%bb>
22. Овчарук О. В. Проблеми поширення освітніх інновацій та інноваційних освітніх проєктів в Україні . Постметодика. 2013. № 2. С. 2-5. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Postmetodyka_2013_2_3 (дата звернення 10.08.2021)
23. Освіта в інформаційному суспільстві: очікування і виклики. URL: https://er.chdtu.edu.ua/bitstream/ChSTU/869/1/znpvgvzdia_2015_63_19.pdf (дата звернення: 23.03.2021).
24. Освіта в інформаційному суспільстві: сутність та специфіка реалізації. URL: https://skced2020.hneu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/12/hneu-lystopad_-2020-achat.pdf#page=286 (дата звернення: 23.03.2021).
25. Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007– 2015 роки: Закон України від 09.01.2007 р. № 537-V. 2007. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-16#Text> (дата звернення: 23.03.2021).

26. Ретроспективний аналіз розвитку інформаційного суспільства. URL: <http://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/3351> (дата звернення: 23.03.2021).
27. Рябенко Є. М. Соціально-філософські засади державного управління вищою освітою в умовах інформаційного суспільства. Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2013. Вип. 52. С. 25-32.
28. Реформа освіти та науки. Урядовий портал: Єдиний вебпортал органів виконавчої влади України. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/rozvitok-yudskogokapitalu/reforma-osviti>.
29. Скотна Н. Роль освіти в цивілізаційному вихованні молоді // Вища освіта України. – 2004. – № 4. – С.114-118.
30. Філософія сьогодні. Розмови з Ульрхом Беком, Гансом-Георгом Гадамером, Юргеном Габермасом, Гансом Йонасом, Віторіо Гьосле та ін. Київ : Альтерпрес, 2003. С. 75.
31. Шакун Н. В. Гуманізм як принцип філософії освіти: пошуки методологічних орієнтирів в умовах війни та миру // Проблема гуманізму в умовах війни та миру: методології осмислення і практики людяності : зб. наук. праць VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ 29-30 черв. 2023 р.) / упоряд. С. А. Крилова – Київ : Український державний університеті ім. М. Драгоманова, 2023.
32. Шакун Н. В. Трансформація освітніх практик в добу штучного інтелекту // Соціальні та гуманітарні технології: філософсько-освітній аспект : матеріали IX міжнар. наук.-теор. конф. (м. Черкаси, 23-24 берез. 2023 р.) / упоряд. О. І. Астапова-Вязьміна ; відп. ред. А. І. Бойко; МОН України, Черкас. держ. технол. ун-т. – Черкаси : ЧДТУ, 2023. – С. 13-15.
33. Шакун Н. В. Філософсько-методологічне підґрунтя освітніх інновацій в контексті викликів часу // Актуальні дослідження суспільних наук : матеріали IX Всеукр. наук. конф. (м. Умань, 23 берез. 2023 р.) / МОН України, Уман. держ. пед. ун-т імені П. Тичини, Черкаський нац. ун-т імені Б. Хмельницького [та ін.] ; [голов. ред. А. Л. Бержанір ; редкол.: Я. М. Балановський, М. О. Запорожець]. – Умань : Візаві, 2023. – С.150-153.
34. Шакун Н. В. Філософсько-методологічні засади дослідження креативності як ресурсу економіки // Стратегічні орієнтири сталого розвитку в Україні та світі : зб. тез доп. II Міжнар. наук.-практ. конф. молод. учен. (м. Чернігів, 21 квіт. 2023 р.). – Чернігів : НУ «Чернігівська політехніка», 2023. – С. 437-439.
35. Шовдра М.В. 2024. Освіта в інформаційному суспільстві. Інформаційні технології і системи в документознавчій сфері. (Бер 2024), 63-65.
36. Шубелка Н.В. До питання про освітню парадигму // Педагогіка і психологія. – 2000. – № 3. – С.43-50.

Список використаних джерел

1. Baudrillard J. Consumption society. Myths and Structures. Sage Publicatoin, 2016, 221p.
2. Global Information Technology Report 2016 // [Електронний ресурс]. – URL: <http://edclub.com.ua/analitika/rejtingovi-ocinky-ukrayiny-za-indeksommerezhevoyi-gotovnosti-2016>.
3. Modern civil society in the era of informatization: postmodern worldview / Melnyk O., Shakun N., Herasymenko O., Nitchenko A., Olkhovyk M., Kolievatov O. (2023) / AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research Special issue no.: 13/01/XXXII. (Vol. 13, issue Special issue). pp.41-48. ISSN 1804-7890, ISSN 2464-6733.
4. Shakun N.V .Cultural and creative industries and their role in the process of Ukrainian society transformation. // *CREATIVE ECONOMY – ELEMENT OF MODERN INNOVATION DEVELOPMENT* // ed. By Shkarlet S. – Published by Academic Society of Michal Baludansky, Kosice, Slovakia, 2020. – 276 p. – Printed by UK Technical University of Kosice, Slovakia; Printing 300. – p. 233-241.
5. Theoretical and Humanistic reorientation of Modern society / Olga MELNYK, Nataliia SHAKUN, Olena HERASYMENKO, Alla NITCHENKO, Oleksii KOLIEVATOV // WISDOM 2(22), p. 59-67. (Scopus) DOI: 10.24234/wisdom.v22i2.756.
6. Аннан Кофі. Виступ на Всесвітній зустрічі на найвищому рівні з питань інформаційного суспільства 16 листопада 2005 року Туніс / Аннан Кофі [Електронний ресурс] // Офіційний сайт ООН. – URL: <http://www.un.org/russian/conferen/wsis/sg05.htm>.
7. Баранов О. А. Електронне урядування в Україні: аналіз та рекомендації. Результати дослідження / О. А. Баранов та ін. - К. : ВАТ "Поліграф-Плюс", 2007. - 254 с.
8. Барендт Е. Три теорії свободи слова / Ерік Барендт // Лібералізм: Антологія. 2-ге вид. / Упоряд. О. Проценко, В. Лісовий. – К., 2009. – С. 1024–1037.
9. Бебик В. М. Глобальне інформаційне суспільство: поняття, структура, комунікації. Інформація і право. № 1 (1) 2011. URL: <http://ippi.org.ua/bebik-vmglobalne-informatsiine-suspilstvo-ponyattya-struktura-komunikatsii>
10. Бебик В.М., Шергін С.О., Дегтерьова Л.О. Сучасна глобалістика: провідні концепції і модерна практика: Навч. посіб. - К.: Університет «Україна», 2006. – 208 с.
11. Белей Л. Війна в інформаційному суспільстві. URL: <https://uchoose.info/vijna-v-informatsijnomususpilstvi>
12. Белл Д. Прихід постіндустріального суспільства // Сучасна зарубіжна соціальна філософія. К., 1996. 251 с.
13. Бенедек В. Свобода вираження поглядів та Інтернет / Вольфганг Бенедек, Матіас Кетteman. – Видавництво Ради Європи, 2013. – 204 с
14. Берегова О. М. Культура та комунікація: дискурси культуротворення в Україні ХХІ ст. : монографія / Олена Берегова; Ін-т культурології Акад.

- мистецтв України. – Київ: Ін-т культурології Акад. мистецтв України, 2009. – 175 с.
- 15.Берега А.В. Реформування публічної влади: сучасні концепції та політична практика: [монографія] / А.В. Берега. – Київ: Логос, 2012. – 360 с.
  - 16.Бессонова М. та ін. Основи демократії: Навч. посіб. К., 2004.
  - 17.Белінська І. В. Страх та фобії, що продукуються ЗМК, як інструмент маніпулювання / І. В. Белінські // Людина в світі інформації : Мат-ли наук. семінару «Соціально-психологічні проблеми медіаосвіти: від медіабезпорадності до медіазалежності». – К, 2008. – 58 с
  - 18.Білоусов О.С. Розвиток концепцій інформаційного суспільства: від формування теорії постіндустріалізму до сучасності / О.С. Білоусов // Актуальні проблеми політики. – 2013. – Вип. 49. – С. 60–68.
  - 19.Бодріяр Ж. Симулякри і симуляція / Ж. Бодріяр ; пер. з фр. В. Ховхуна. – К. : Основи, 2004. – 231 с.
  - 20.Бодріяр Ж. Фатальні стратегії / [пер. з фр. Леоніда Кононовича]. Львів : Кальварія, 2010. 192 с.
  - 21.Бондаренко, М. С. Віртуальні спільноти: самоорганізація в умовах постсучасності / М. С. Бондаренко ; наук. керівник Н. В. Шакун // Юність науки – 2019: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства : зб. тез Міжнар. наук.- практ. конф. студ., аспір. і молод. вчен. (м. Чернігів, 17-18 квіт. 2019 р.) : у 2-х ч. – Ч. 2 – Чернігів : ЧНТУ, 2019. – С. 142-143.
  - 22.Воронкова В. Г., Романенко Т. П., Андрюкайтене Р. Генеза від інформаційного суспільства до “smartсуспільства» в контексті історичної еволюції сучасного світу: теоретико-концептуальний контекст. Збірник наукових праць «Гілея: науковий вісник». 2017. Вип. 116. С. 128–133.
  - 23.Воронкова В., Кивлюк О., Андрюкайтене Р. Антропологічні виміри smart-суспільства: теоретико-концептуальний досвід. Гуманітарний вісник ЗДІА. 2018. Випуск 73. С. 25-40.
  - 24.Всесвітній саміт з питань інформаційного суспільства (Женева 2003, Туніс 2005). Підсумкові документи. К.: ДП «Зв’язок», 2006. 19 с.
  - 25.Галицька М. М. Міжкультурна комунікація та її значення для професійної діяльності майбутніх фахівців. Освітологічний дискурс. 2014. № 2 (6). С.23 – 32.
  - 26.Головатий М.Ф. Інформаційне суспільство / М.Ф. Головатий // Політологічний Теоретичні аспекти інформаційного суспільства 41 словник : Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / За ред. М.Ф. Головатого та О. В. Антонюка. – К. : МАУП, 2005.
  - 27.Головешкіна К. Проблема нерівності в умовах інформаційного суспільства / К. Головешкіна // Інформаційне суспільство і нові виміри культури: матеріали доповідей / Острог, 15-28 березня 2010 року. – Острог: Національний університет «Острозька академія», 2010. – URL до матеріалу: <http://inf.oa.edu.ua/golovesh.html>.
  - 28.Горбань О.В., Мартич Р.В., Малецька, М.О. (2019) *Феномен відеоігрової культури в сучасному суспільстві* Studia Warmińskie (56). с. 123-135.

29. Григор О. О. Формування інформаційного суспільства в Україні в контексті інтеграції в Європейський Союз : дис.. канд. політ. наук : 25.00.01 / Григор Олег Олександрович. – Львів, 2003. – 229 с.
30. Гриценко О. М. Мас-медіа у відкритому інформаційному суспільстві й гуманістичні цінності: Моногр. – К.: ВПЦ "Київський університет", 2002.
31. Гуревич Р. С. Формування інформаційної культури майбутнього фахівця. Педагогіка і психологія професійної освіти: результати досліджень: Збірник наук. праць / [за ред. І. А. Зязюна, Н. Г. Ничкало]. Київ, 2003. С. 354–360.
32. Данил'ян В. О. Інформаційне суспільство та перспективи його розвитку в Україні (соціально-філософський аналіз) [Текст] : монографія / В. О. Данил'ян. – Харків : Право, 2008. 184 с.
33. Данильян О. Г. Людина в інформаційному суспільстві: проблема моральної ідентифікації / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань // Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія. – Харків, 2019. – № 1. – С. 8–20.
34. Даніл'ян В. О. Інформаційне суспільство та перспективи його розвитку в Україні (соціально-філософський аналіз) : дис... канд. філос. наук: 09.00.03 / Даніл'ян Вадим Олегович. – Х., 2006. – 200 с.
35. Джинчарадзе Н. Г. Інформаційна культура особистості / Н. Г. Джинчарадзе. – К. : Український центр духовної культури ; ТОВ «МФА», 1996. – 184 с.
36. Джинчарадзе Н. Г. Інформаційна культура особистості / Н. Г. Джинчарадзе. – К. : Український центр духовної культури ; ТОВ «МФА», 1996. – 184 с.
37. Дзьобань О. П. Засоби масової комунікації в контексті інформаційної безпеки: діяльнісні й функціональні аспекти. Наукові записки Харківського університету Повітряних Сил. Соціальна філософія, психологія. 2005. Вип. 2 (23). С. 37–43.
38. Дзьобань О. П. Філософія інформаційних комунікацій : монографія. – Х. : Майдан, 2012. – 224 с. допоміжна
39. Дзьобань О. П. Філософія інформаційних комунікацій : монографія. Харків : Майдан, 2012. 224 с.
40. Дмитренко Т. О. Сутність комунікації як універсальної форми соціальної взаємодії людей. Вісн. ХДАК. 2010. Вип. 30. С. 88–95.
41. Дністровий А. Креативний клас і його вороги [Електронний ресурс] / А. Дністровий. – URL: <https://dnistrovy.wordpress.com/2015/05/07/креативний-клас-та-його-вороги>
42. Дослідження Internews: Лише чверть українців знає про існування фактчекінгових проєктів. URL: <https://ms.detector.media/trendi/post/30754/2022-11-29-doslidzhennya-internews-lyshe-chvert-ukraintsiv-znaie-pro-isnuvannya-faktchekingovykh-proiektiv>.
43. Дрожжина С. В. Аксіологічно-екзистенційні детермінанти інформаційного суспільства / С. В. Дрожжина, І. М. Кобзар // Гілея : наук. вісн. : зб. наук. пр. / голов. ред. В. М. Вашкевич. – К. : Гілея, 2014. – Вип. 80 (1). – С. 190–196.
44. Дубов Д. В. Ожеван О. А., Гнатюк С. Л. Інформаційне суспільство в Україні: глобальні виклики та національні можливості: аналіт. доп. / Д. В. Дубов, О. А. Ожеван, С. Л. Гнатюк. – К. : НІСД. – 2010. – 64 с.
45. Жданенко С. Б. Соціальна комунікація в умовах інформаційного

- суспільства. Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія : Філософія. 2016. № 1. С. 36 – 48.
46. Жидкова О.О. Проблеми ідентифікації особистості в інформаційному суспільстві. Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. 2011. № 980. С. 66–70.
47. Зінченко, Д. В. Штучний інтелект у вимірах філософського аналізу / Д. В. Зінченко ; наук. керівник Н. В. Шакун // Юність науки – 2023: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства : зб. тез доп. XIII Міжнар. наук.-практ. конф. студ., аспір. і молод. вчен. (м. Чернігів, 26- 27 квіт. БІОБІБЛОГРАФІЧНИЙ ПОКАЖЧИК 37 2023 р.). – Чернігів : НУ «Чернігівська політехніка», 2023. – С. 477- 478
48. Зражевська Н. І. Розуміння медіакультури: комунікація, постмодерн, ідентичність, ідеології, медіа контроль : монографія / Н. І. Зражевська. – Черкаси : ПП Ю. Чебаненко, 2012. – 408 с.
49. Іванов В. Медіаосвіта та медіаграмотність: короткий огляд / В. Іванов, О. Волошенюк, Л. Кульчинська. – Л. – К. : АУП, ЦВП, 2011. – 58 с
50. Інноваційне мислення при формуванні нових методологій управління процесами / С. Бушуєв, М. Дорош Н. Шакун, // Управління розвитком складних систем. – 2016. – № 26. – С. 49-57.
51. Інформаційна війна – зброя масового знищення!
<https://www.pravda.com.ua/rus/articles/2006/04/20/4399050/>
52. Інформаційні війни: тенденції та шляхи розвитку.
<https://ms.detector.media/manipulyatsii/post/6479/2012-08-12-informatsiini-viinitendentsii-ta-shlyakhi-rozvitku/>
53. Картунов О.В. Інформаційне суспільство: аналіз політичних аспектів зарубіжних концепцій: [монографія]/ О.В. Картунов, О.О. Маруховський. – Київ: Університет економіки та права «КРОК», 2012. – 344 с.
54. Кастельс М. Галактика Інтернет: Роздуми про Інтернет, бізнес та суспільство / М. Кастельс. - Єкатеринбург: У-Факторія, 2004. - 324 с.
55. Кастельс М. Інформаційне суспільство та держава побуту. Фінська модель / М.Кастельс, П. Хіманен; пер. з англ. К.: Ваклер, 2006. 256 с.
56. Кастельс М. Становлення суспільства мережових структур / М. Кастельс // Нова постіндустріальна хвиля заходу; [під ред.. В. Л. Іноземцева]. - М, 1999.- 608 с.
57. Кивлюк О.П. Інформатизація та інформаційна цивілізація: соціально-філософський аспект // Гілея. Вип. 44. с. 278-285.
58. Кирдан, Ю. В. Інформаційний вплив фейку і тролінгу на сучасні соціально-політичні процеси / Ю. В. Кирдан ; наук. керівник Н. В. Шакун // Юність науки – 2018: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства : зб. тез Міжнар. наук.- практ. конф. студ., аспір. і молод. вчен. (м. Чернігів, 11-12 квіт. 2018 р.) : у 2-х ч. – Ч. 2. – Чернігів : ЧНТУ, 2018. – С.197-199.
59. Кириченко В.В. Особистість у сучасному інформаційному суспільстві : монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2020. 245 с.
60. Клименко І.В., Линьов К.О. Технології електронного урядування/ І.В. Клименко, К.О. Линьов. – Київ: Вид-во ДУС, 2006. – 225 с.

- 61.Климовська, А. Комунікація як інструмент соціального порозуміння в цифрову добу / А. Климовська ; наук. керівник Н. В. Шакун // Актуальні питання сучасного соціогуманітарного знання : матеріали VII Всеукр. міждисциплін. наук.-практ. конф. студ. і молод. вчен. (м. Харків, 18 листоп. 2021 р.) / за заг. ред. Н. І. Моїсєєвої. – Харків : ДБТУ, 2021. – С. 75-77.
- 62.Козловець М. А. Національна ідентичність в Україні в умовах глобалізації : монографія. Київ : ПАРАПАН, 2010. 348 с.
- 63.Колодій А. Ф. На шляху до громадянського суспільства: Теоретичні засади й соціокультурні передумови демократичної трансформації в Україні. – Л., 2002.
- 64.Колодюк А.В. Теоретичне обґрунтування поняття та виникнення інформаційного суспільства // Борисфен. 2004. № 11. С. 18-19.
- 65.Кононенко П.П., Кононенко Т.П. Концепційні основи національно-державницького виховання. // «Українська освіта у світовому часопросторі». Матеріали II Міжнародного конгресу (Київ, 25-27 жовтня 2007 р.). – К.: «Рада», 2007. – Кн. 1. – 592 с.
- 66.Корабльова Н.С. Багатомірність ролівої реальності: ролі і маски – лик і личина. — Харків: ХНУ, 2000.
- 67.Курас І. Державна етнонаціональна політика в умовах становлення відкритого суспільства. // Етнополітологія в Україні. Становлення. Що далі? – К.: ІПіЕНД, 2002. – с. 3-12.
- 68.Лалл, Д. 2002. Медіа, комунікація, культура. Глобальний підхід. Київ: «К.І.С.». Мак-Люен, М. 2011. Галактика Гутенберга: Становлення людини друкованої книги. Київ: Ніка-Центр.
- 69.Ліпкан В.А. Правові засади розвитку інформаційного суспільства в Україні: [моногр.] / В. А. Ліпкан, І. М. Сопілко, В. О. Кір'ян / за заг. ред. В. А. Ліпкана. – К. : ФОП О. С. Ліпкан, 2015. – 664 с.
- 70.Ліпман М. Критичне мислення: чим воно може бути? / М. Ліпман // Постметодика, 2005. – №2 (60). – С. 33–41
- 71.Лютко Н.В. Інформаційне суспільство та ціннісні орієнтації особистості / Н.В. Лютко // Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. Серія «Політологія». – 2012. – Т. 182. – Вип. 170. – С. 98–101.
- 72.Мартен Д., Мецжер Ж.-Л., П'єр Ф. Метаморфози світу: соціологія глобалізації. / Пер. з фр. Є. Марічева. – К.: КМ Академія, 2005. – 302 с.
- 73.Мартин У. Дж. Информационное общество (Реферат). Теория и практика общественно-научной информации. Ежеквартальник АН ИНИОН. 1990. № 3. С. 115 – 123.
- 74.Маруховський О. О. Інформаційне суспільство: теоретико-концептуальні засади : Навч. посіб. – К., 2007
- 75.Маруховський О. О. Політичні аспекти зарубіжних концепцій інформаційного суспільства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук : спец. 23.00.01 “Теорія та історія політичної науки” / О. О. Маруховський. – К., 2008. – 20 с.
- 76.Масуда Й. Гіпотеза про генезис Homo Sapiens // Сучасна зарубіжна соціальна філософія. Хрестоматія. Навчальний посібник. – К. : Либідь, 1996. – С. 335-

361.

77. Масуда Й. Комп'ютопія. / Й. Масуда. / Перекл. з англ. В. Ляха // Філософська і соціологічна думка. – 1993. – № 6. – С. 36-50.
78. Медіакультура особистості / Упор. Т. П. Крячко. За науковою редакцією В. І. Шуляра. Миколаїв : ОППО, 2016. 144 с
79. Медіаосвіта та медіаграмотність: короткий огляд. / Іванов В., Волошенюк О., Кульчинська Л., Іванова Т., Мірошніченко Ю ; 2-ге вид., стер. Київ : АУП, ЦВП, 2012. 58 с.
80. Медіаосвіта та медіаграмотність: підручник / Ред.-упор. В. Ф. Іванов, О. В. Волошенюк; За науковою редакцією В. В. Різуна. Київ: Центр вільної преси, 2012. 352 с.
81. Мелюхин І.С. Інформаційне суспільство: витoki, проблеми, тенденції розвитку/ І. С. Мелюхино. - М. - 1999. - 168 с.
82. Мищин В.І., Жежич П.І. Аналіз особливостей побудови систем електронного урядування в Україні / В.І. Мищин, П.І. Жежич // Національний університет «Львівська політехніка», кафедра інформаційних технологій. – 2011. – С. 164-175
83. Національний центр електронного урядування: чи буде в Україні електронне урядування?) [Електронний ресурс]. – [Назва з титульного екрану]. – URL до статті: <http://nc.gov.ua/news/index.php?ID=902>
84. Нова культурна реальність як соціодинамічний процес людинотворення через ролі : монографія / Юрій Богущкий, Надія Корабльова, Ганна Чміль ; Ін-т культурології Нац. акад. мистецтв України. Київ : Ін-т культурології НАМ України, 2013. 271 с
85. Окінавська Хартія URL:: <http://www/Liga.net>.
86. Петрушкевич, М. 2014. «Релігійна комунікація у контексті медіа-культури». Антропологічні виміри філософських досліджень. Вип. 5. 56-65.
87. Пилипчук В. Г., Дзьобань О. П. Феномен інформації: історико-правові та філософські аспекти / «Інформація і право». № 1(13)/2015. 154 с.
88. Потятинник Б. В. Медіа: ключі до розуміння / Б. В. Потятинник. – Л. : [б. в.], 2004.
89. Почепцов Г. Від Facebook'у і гламуру до Wikileaks: медіакомунікації / Георгій Почепцов. – К. : Спадщина, 2014. – 464 с.
90. Почепцов Г. Мерлін, Супермен і Гаррі Потер: конструювання нематеріального в масовій культурі / Георгій Почепцов. – К. : Спадщина, 2013. – 288 с.
91. Почепцов Г. Сучасні інформаційні війни / Георгій Почепцов. – К. : Вид. дім «КиєвоМогилянська академія», 2015. – 497 с
92. Про запровадження Національної системи індикаторів розвитку інформаційного суспільства. Кабінет Міністрів України; Постанова, Перелік від 28.11.2012 № 1134-2012-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1134-2012-%D0%BF#Text>
93. Про затвердження Програми діяльності Кабінету Міністрів України : Постанова КМ України : від 20 грудня 2008 р. № 1107 // Офіційний вісник України. – 2008. – № 98 (31.12.2008). – С. 3245.
94. Про Концепцію Національної програми інформатизації. Закон України; від

- 04.02.1998 № 75/98-В // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1998, № 27-28, ст.182. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/75/98-%D0%B2%D1%80#Text>
95. Про Національну програму інформатизації. Закон України від 01.12.2022 № 2807-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2807-20#Text>
96. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки. Закон України; від 09.01.2007 № 537-V // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2007, № 12, ст. 102. У
97. Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Реформи галузі інформаційно-комунікаційних технологій та розвиток інформаційного простору України». Верховна Рада України; Постанова, Рекомендації від 31.03.2016 № 1073-VII // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 17, ст.191. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1073-19#Text>
98. Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні. Кабінет Міністрів України; Розпорядження, Стратегія від 15.05.2013 № 386-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80#Text>
99. Проскуріна О. Політико-правові аспекти розвитку інформаційного суспільства в Україні) [Електронний ресурс] / О. Проскуріна // Політичний менеджмент – 2012. – № 5(54). – URL до статті: <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=1&n=58&c=1239>.
100. Проценко І.В. До розгляду феномена інформаційного суспільства // Гуманітарний вісник ЗДІА. 2008. Вип. 32. С. 170-174.
101. Прудникова О. В. Інформаційна культура в інформаційному суспільстві // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 7. Релігієзнавство. Культурологія. Філософія : зб. наук. пр. / за заг. ред. В. П. Андрущенко. К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. Вип. 30 (43). С. 159-166.
102. Рижова І., Захарова С. Вплив «smart- технологій» на розвиток smart-міста в інформаційному суспільстві. Гуманітарний вісник ЗДІА. 2018. Випуск 72. С. 81-90.
103. Різун В.В. Начерки до методології досліджень соціальних комунікацій. Світ соціальних комунікацій. 2011. Т. 1. С. 7–11.
104. Рогозіна І.В. Медіа-картина світу: когнітивно-семіотичний аспект: [монографія] / І. В. Рогозіна. -М, 2003. -290 с.
105. Розвиток інформаційного суспільства: Колективна монографія в 10-ти томах / Том 10. Інформаційно-комунікаційні аспекти міжнародної та національної безпеки – К.: ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», 2013. – 342 с.
106. Романенко Є. Комунікація як необхідна складова розвитку сучасного суспільства. Демократичне врядування. 2012. Вип. 9. URL: <http://www.lvivacademy.com/visnik9/fail/Romanenko.pdf>.
107. Російсько-українська інформаційна війна <https://uk.wikipedia.org/wiki>
108. Сакало О. Є. Креативний клас як провідна група сучасного суспільства / О. Є. Сакало // Грані. - 2015. - № 8. - С. 77-80
109. Сіденко В. Р. Нові глобальні виклики та їх вплив на формування суспільних цінностей. Український соціум. 2014. № 1 (48). С. 7–21.
110. Скалацький В.М. Концептуальні побудови та практичні моделі

інформаційного суспільства // Гуманітарний часопис. - 2012. - № 4. - С. 62–69.

111. Скрипнюк О.В. Демократія: Україна і світовий вимір (концепції, моделі та суспільна практика). – К., 2006.
112. Сливка, І. В. (2023). Сучасна екранна культура та її емоційний вплив на глядача. *Культурологічний альманах*, (3), 330–339. <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.3.46>
113. Слющинський Б. В. Міжкультурна комунікація як метод соціального пізнання. Нова парадигма, 2005. Вип. 45. С. 167 – 176.
114. Соціальні комунікації інформаційного суспільства: теоретичні та прикладні аспекти: монографія / під заг. ред. А.Г. Гудманяна, С.М. Ягодзінського. – К.: Талком, 2020. – 260 с. – (Серія «Гуманітарний дискурс суспільства ризику»).
115. Соціогуманітарні ризики в контексті трансформації українського суспільства / Н. В. Шакун // Фінансово-економічна стратегія розвитку в умовах євро інтеграційних процесів: аспекти сталості та безпеки : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, Чернігів, 5-6 листопада 2014 року. - Чернігів : ЧНТУ, 2014. – Ч. 2. – С.125-126.
116. Степаненко В. Інформаційне суспільство. Енциклопедія Сучасної України: електронна версія ; гол. редкол.: І. Дзюба, А. Жуковський, М. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2011. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=12462.
117. Стратегічна політика розвитку освіти в контексті викликів інформаційної доби / Н. В. Шакун, О. І. Пономаренко, А. В. Кунденко // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» - Дод. 4 до вип. 31, Том II (10): Тематичний випуск «Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання». – К. : Гнозис, 2014. –С. 387-391.
118. Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні // [Електронний ресурс]. – URL:: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-p>.
119. Терещенко С. Генеза взаємозв'язку філософії з педагогікою. // Вища освіта України. – 2004. – № 4. – с. 25-29.
120. Толстоухов А. В. Філософія демократії: Есе. – К., 2005
121. Толстоухов А., Парапан І. Когнітивні підвалини глобалізації. // Практична філософія. – 2003. –№ 3. – с.3-10.
122. Тоффлер Е. Третя Хвиля / пер. з англ. Андрій Євса. Київ : Вид. дім «Всесвіт», 2000. 475 с.
123. Уєбстер Ф. Теорії інформаційного суспільства. М.: Аспект-Пресс, 2004.
124. Уолтер А. Інноватори. Як група хакерів, геніїв та гіків здійснила цифрову революцію / пер. з англ. К.: Наш формат, 2017. 488 с.
125. Філософсько-правові засади розвитку інформаційного суспільства в Україні : монографія / наук. ред. М.В. Костицький. Київ: Логос, 2019. 346 с.
126. Фрейре П. Формування критичної свідомості / пер. з англ. О. Дем'янчука. К.: Юніверс, 2003. С. 19-36.
127. Фуко Мішель. Наглядати і карати. К.: Основи, 1998. 392 с.

128. Харарі Ювал Ной. Людина розумна. Історія людства від минулого до майбутнього / пер. з англ. Ярослава Лебеденка. Харків: КСД, 2016. 413 с.
129. Харченко Л.М. Соціальна комунікація як умова існування соціуму. The Third International scientific congress of scientists of Europe. Proceedings of the III International Scientific Forum of Scientists "East-West". Premier Publishing s.r.o. Vienna. 2019. С. 147–152.
130. Цветков В.В., Горбатенко В.П. Демократія – Управління – Бюрократія: в контексті модернізації українського суспільства: Монографія. К., 2001.
131. Чайка І., Вишневецький Р., Павловський В. Концепції інформаційного суспільства: філософсько-антропологічний аналіз. // Humanities Studies. 2024. Випуск 18 (95). С.79-87.
132. Чумаченко, Д. О. Віртуалізація мистецтва у культурі інформаційного суспільства = Virtualization of art in the culture of the information society : кваліфікаційна робота (проект) на здобуття ступеня вищої освіти «магістр» / Д. О. Чумаченко ; наук. керівник д.пед.н., проф., Л. І. Лимаренко ; Міністерство освіти і науки України ; Херсонський держ. ун-т, Ф-т культури і мистецтв, Кафедра культурології. – Херсон : ХДУ, 2021. – 53 с.
133. Філософський енциклопедичний словник / Нац. акад. наук України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди ; [редкол. В. І. Шинкарук (голова) та ін.]. – Київ : Абрис, 2002. – 742 с.
134. Шабунова А. О. Вплив медіаосвіти на формування особистості в умовах інформаційного суспільства. Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка : збірник наукових праць. 2009. № 2 (26). С. 153-157.
135. Шакун Н. В. Інформаційно-комунікативні виміри людського буття / // Перспективні напрями наукових досліджень. – 2015: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – В 2 т. – Т. 2. – К. : Вид-во «Центр навчальної літератури», 2015. – С. 56-57.
136. Шакун Н. В. Феномен комунікації як співбуття у вітчизняному соціально-філософському дискурсі // Проблеми соціальної роботи: філософія, психологія, соціологія. – 2016. – № 1 (7). – С. 122-129.
137. Шакун Н.В. Глобалізаційні проблеми та їх місце в концепції сталого розвитку / Н. В. Шакун Н. Ємець // Розумовські читання: зб. наук. пр. – 2017. – № 5. – С.91-98.
138. Шакун Н.В. Креативні індустрії як фактор формування людського капіталу / Н. В. Шакун // Конкурентоспроможність вищої освіти України в умовах інформаційного суспільства: збірник тез II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Чернігів, 11 жовтня 2019 р.). – Чернігів: ЧНТУ, 2019. – С. 67-69.
139. Шакун Н.В. Феномен комунікації як спів-буття у вітчизняному соціально-філософському дискурсі / Н. В. Шакун // Проблеми соціальної роботи: філософія, психологія, соціологія. – 2016 – № 1 (7). – С. 122-129.
140. Шакун Н.В. Філософські засади трансформації українського суспільства в контексті викликів часу / Шакун Н.В., Чалкова І. Ю. // Юність науки – 2022: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства : збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і

- молодих вчених (м. Чернігів, 15-16 травня 2022 р.). – Чернігів : НУ «Чернігівська політехніка», 2022. 656 с. – С. 497-498.
141. Шакун Н.В. Філософські основи інноваційних стратегій в освіті / Н. В. Шакун // Формування інноваційної моделі розвитку національної економіки України: монографія: у 2-х част. / за заг. ред. д.е.н., проф. І. С. Каленюк. – Чернігів : ЧДІЕУ, 2009. – С. 537-541.
142. Шакун Н.В. Філософсько-методологічні засади дослідження креативності як ресурсу економіки // Стратегічні орієнтири сталого розвитку в Україні та світі : збірник тез доповідей II Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених (м. Чернігів, 21 квітня 2023 р.). Чернігів : НУ «Чернігівська політехніка», 2023. – 606 с. – с.437-439.
143. Шанідзе Н. О. Проблема життєтворчості особистості в інформаційному суспільстві: соціально-філософський аспект. «Інформаційні технології : наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я» (MicroCAD–2010) : тези доповідей 18-ї Міжнародної наук.-практ. конференції (12–14 травня 2010 р.) Харків : НТУ «ХП», 2010. С. 313.
144. Шмиголь М. Ф., Юшкевич Ю. С. Світоглядні основи феномену ідентичності та проблеми її трансформації в сучасному інформаційному суспільстві. Гілея: науковий вісник. 2020. Вип. 153 (№ 2). С. 396–399.
145. Штанько В.І., Бордюгова Т.Г. Інформаційне суспільство: соціально-філософські проблеми становлення: навч. посібн. Харків: ХНУРЕ, 2012. 172.
146. Ятчук О.М. Телевізійна комунікація в контексті розвитку суспільства / О. М. Ятчук, Н. О. Кодацька // Держава та регіони. Серія : Соціальні комунікації. - 2020. - № 1. - С. 68-73. - URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/drsk_2020_1_12.

Інформаційні ресурси

1. Система дистанційного навчання НУЧП. Курс «Філософія інформаційного суспільства». [Електронний ресурс]. URL: <https://eln.stu.cn.ua/course/view.php?id=7167>
2. Наукова бібліотека НУ «Чернігівська політехніка»: <http://surl.li/qhckk> 23. Електронний архів НУ «Чернігівська політехніка» (IRChNUT) URL: <http://surl.li/qhcko>
3. Інститут філософії імені Г.С. Сковороди НАН України: <http://surl.li/qhcky>.
4. Національна бібліотека України імені Вернадського: www.nbuv.gov.

Додаток 1

Тематика есе

1. Homo irretius (омережевлена людина) за Едвіном Бендиком,
2. Homo virtualis як новий тип соціального індивіда.
3. Електрона етика та електрона культура особистості.
4. Якість життя в інформаційному суспільстві.
5. Людський потенціал як суспільне багатство.
6. Гуманітарні проблеми інформаційної безпеки.
7. Вплив «Інтернету речей» (Internet of Things) на проблему ідентичності.
8. Самотність як елемент ідентичності в інформаційному суспільстві.
9. Самоконструювання особистості в інформаційну добу.
10. Амбівалентність впливу віртуальної реальності на людину.
11. Актуальні проблеми суспільної трансформації поч. XXI ст. та перспективи майбутнього суспільства.
12. Соціальні параметри інформаційного суспільства.
13. Суспільство споживання: за та проти.
14. Віртуалізація політики: реальність чи симуляція.
15. Віртуальна залежність як наслідок інформатизації.
16. Електронна демократія: pro vs contra.
17. Вплив Інтернет-технологій на владу.
18. Інформаційні війни XXI ст.: сутність та протидія.
19. Інформаційна нерівність сучасного світу.
20. Культура 2.0: мода чи реальність.
21. Як медіатизація впливає на людину?
22. Креативні індустрії: нове в економіці чи занепад культури?
23. Освіта в суспільстві знань: якою їй бути?
24. Антропологічні наслідки поширення штучного інтелекту.
25. Приватність та конфіденційність у віртуальному світі.
26. Відповідальне споживання інформації та критичне мислення
27. Навчання і штучний інтелект: можливість чи загроза?
28. Соціальні конфлікти суспільства «третьої хвилі».
29. Аномія у фрагментованому суспільстві.
30. Віртуальні спільноти: сутність і специфіка.

Додаток 2

Вимоги до написання есе

Есе є самостійною творчою роботою із запропонованого переліку тем для самостійного вибору студентами та виконується як позааудиторна робота.

Ключова місія есе – діагностика продуктивної, творчої складової пізнавальної діяльності, котра передбачає аналіз інформації, його інтерпретацію, побудову міркувань, порівняння фактів, підходів й альтернатив, формулювання висновків, особисту оцінку автора.

Мета есе – це викладення самостійного бачення здобувачем вищої освіти проблеми, питання, теми на підставі опрацьованого матеріалу та аргументів.

Завдання есе:

- уникати компіляції уривків робіт інших авторів;
- виклад власної точки зору автора щодо конкретного питання чи проблеми;
- формулювання авторських висловлювань;
- формування творчого підходу до осмислення того чи іншого питання або проблеми;
- формування вміння аргументації власних міркувань.

Есе не може бути викладом чи переказуванням чужих думок, адже має відображати власну авторську позицію. Власну думку студент аргументує шляхом викладу аргументів, підбору прикладів, аналогій, проведення паралелей.

Структура есе:

- **вступ** (1-2 абзаци);
- **основна частина** (3-4 абзаци) містить тезу та аргументи. Теза презентує власну, незмінну впродовж усього викладу позицію щодо порушеної в завданні проблеми. Аргумент (доказ, підстава для обґрунтування, підтвердження висловленої тези) демонструє розвиток власної думки, пов'язує тезу з прикладами. Аргументів може бути наведено кілька, кожен доцільно проілюструвати принаймні одним розгорнутим, добре поясненим прикладом. Виклад думок повинен бути логічним, послідовним, висловлювання має демонструвати зосередженість на обговорюваній проблемі, цілісний, послідовний і несуперечливий розвиток думки.

– **висновки** (1-2 абзаци) наводяться в кінці есе. Наприкінці власного висловлювання здобувач вищої освіти робить підсумок зі свого доведення, указуючи на те, яку думку (позицію) він урешті тримав у полі зору, коли наводив аргументи й приклади.

Обсяг роботи становить 1-2 сторінки тексту через міжрядковий інтервал 1,5 (200-500 слів).

Есе повинно сприйматися як цілісний твір, ідея якого зрозуміла й чітка. Кожен абзац есе розкриває одну думку.

Оцінювання есе в передбачає діагностування у здобувача вищої освіти здатності розуміти сутність філософських проблем та питань, визначати та встановлювати зв'язки між їх ключовими моментами; вміння вирішувати парадоксальні питання, аргументуючи власні висновки емпіричним матеріалом чи в процесі дискусії з принципових питань; критично оцінити конкретну точку зору, світоглядну позицію, аргументи; здатності використовувати аналітичні інструменти тощо.

Критерії оцінювання есе

Есе оцінюється на 9-10 балів, якщо:

1. В роботі викладено авторське бачення проблеми чи питання, наявна власна позиція щодо її вирішення;
2. Проблема розкрита на високому теоретичному рівні, виявлені і продемонстровані системні зв'язки предмету дослідження, подані обґрунтування заявлених характеристик з коректним використанням філософських та спеціальних термінів, що мають відношення до теми есе;
3. Надана аргументація власної думки з опорою на історико-філософську традицію в контексті проблематики есе;
4. Есе містить відповіді на всі питання заявленого плану або за відсутності плану повно розкриває заявлену тему.

Есе оцінюється в 7-8 балів, якщо:

1. Представлена власна точка зору (позиція, ставлення) стосовно вирішення проблеми;
2. Тема розкрита з конкретним використанням історико-філософських та спеціальних понять у контексті відповіді (теоретичні зв'язки та обґрунтування явно не простежуються);
3. Надана аргументація власної думки з опорою на факти розвитку філософських уявлень з проблематики есе;
4. Есе не містить відповіді на одне з питань плану есе або заявлена тема розкрита не в повній мірі, зокрема не проаналізовані деякі суттєві характеристики предмету розгляду.

Есе оцінюється в 5-6- балів, якщо:

1. Представлена власна точка зору (позиція, ставлення) при розкритті проблеми;
2. Проблема розкрита при формальному використанні історикофілософських та спеціальних термінів;
3. Дана аргументація своєї думки з опорою на факти розвитку філософських уявлень з проблематики есе без теоретичного обґрунтування;
4. Есе не містить відповіді на два питання плану есе або заявлена тема розкрита не до кінця, а саме: опущена значна частина суттєвих характеристик явища, тобто розкриті лише деякі суттєві характеристики предмету дослідження.

Есе оцінюється в 3-4 балів, якщо:

1. Представлена власна точка зору (позиція, ставлення) при розкритті проблеми;
2. Проблема розкрита на буденному (а не теоретичному) рівні;
3. Аргументація власної думки слабо пов'язана з розкриттям проблеми;
4. Опущений аналіз суттєвих характеристик явища, тобто розкриті лише несуттєві характеристики предмету дослідження.

Есе оцінюється в 1-2 балів, якщо:

1. Есе має реферативний характер без історико-філософського аналізу;
2. Містить історичне оповідання про філософів чи філософські системи;
3. Есе є плагіатом, тобто коли автор скористається нечесним шляхом представлення чужих думок власними

При оцінюванні есе в центрі уваги знаходиться:

- здібність критично та незалежно оцінити наявні дані, точку зору, позицію, аргументи;
- здібність розуміти, оцінювати та встановлювати зв'язки між ключовими моментами проблем та запитань;
- уміння диференціювати протилежні підходи та моделі, застосовуючи їх до емпіричного матеріалу або дискусії з принципових питань;
- здатність до застосування аналітичних підходів, моделей тощо.

Загальна максимальна кількість балів за есе – 10

Додаток 3

Питання до екзамену з курсу «Філософія інформаційного суспільства»

1. Поняття «інформаційне суспільство».
2. Історичні етапи розвитку та формування інформаційного суспільства.
3. Основні риси інформаційного суспільства
4. Зміст філософії інформаційного суспільства.
5. Місце і роль філософії інформаційного суспільства в системі гуманітарного знання.
6. Зв'язок філософії інформаційного суспільства з гуманітарними й соціальними науками.
7. Філософія інформаційного суспільства та соціальна філософія.
8. Предмет, мета, завдання навчальної дисципліни «Філософія інформаційного суспільства».
9. Поняття інформації.
10. Основні підходи до визначення понять «інформація» та «знання». Інформаційні «революції».
11. Перша інформаційна революція.
12. Друга інформаційна революція (середина XVI ст.).
13. Третя інформаційна революція (кінець XIX ст.).
14. Процеси інформатизації та комп'ютеризації, їхня роль у суспільному розвитку.
15. Поняття комунікації.
16. Інтернет як засіб масової комунікації.
17. Інформатизація: поняття та основні види.
18. Інформаційно-комунікативна природа інформаційного суспільства.
19. Формування ідеї інформаційного суспільства наприкінці 60-х – початку 70-х рр. XX століття.
20. Контури інформаційного суспільства в аналітичних звітах японських організацій.
21. Конвергенція ідеологій інформаційного суспільства і постіндустріалізму в 70-ті роки XX ст.
22. Концепція постіндустріального Д. Бела як методологічне підґрунтя суспільствознавчих розробок інформаційного суспільства.
23. Концепція інформаційного суспільства Й. Масуди.
24. Концепція «трьох хвиль» Е.Тофлера.
25. Концепція «електронного суспільства» Маршалла Маклюена.
26. Концепція інформаціоналізму М. Кастельса.
27. Симулякр і симуляція в концепції Ж.Бодрійяра.
28. Сутність і характер підходів до аналізу інформаційного суспільства.
29. Переваги й недоліки основних західних концепцій і теорій інформаційного суспільства.

30. Поняття глобального інформаційного суспільства.
31. Витоки ідеї глобального суспільства з огляду на світові вчення.
32. Основні риси глобального інформаційного суспільства.
33. Глобальна суспільна сфера як єдність суспільно-політичної, соціально-економічної, духовно-інтелектуальної.
34. Інформаційно-технологічний дисбаланс та інформаційна ізоляція окремих регіонів і країн.
35. Нерівномірність доступу до інформації і конфіденційність.
36. Окінавська Хартія глобального інформаційного суспільства.
37. Сучасні моделі інформаційного суспільства: американська модель.
38. Сучасні моделі інформаційного суспільства: сінгапурська модель.
39. Сучасні моделі інформаційного суспільства: фінська модель.
40. Проблеми розвитку глобального інформаційного суспільства.
41. Ліберальна модель інформаційного суспільства.
42. Соціально-орієнтована модель інформаційного суспільства.
43. Інтегрована модель інформаційного суспільства.
44. Інформаційне суспільство як соціальна система.
45. Структура інформаційного суспільства та можливі напрямки його розвитку.
46. Особливості соціальної стратифікації та соціальної мобільності в інформаційному суспільстві.
47. Інформаційна нерівність: визначення, причини та шляхи подолання.
48. Інформаційна нерівність як новий різновид соціальної диференціації.
49. Креативний клас як ключова група інформаційного суспільства.
50. Ядро креативного класу.
51. Взаємозв'язок трьох «Т»: технології, таланту та толерантності як основа креативних центрів.
52. Поняття влади та її трансформація в інформаційному суспільстві.
53. Віртуалізація політики.
54. Проблема трансформацій політичних режимів: доля демократії в інформаційному суспільстві.
55. Поняття «електронний уряд» (e-government) і «електронне урядування» (e-governance).
56. Моделі електронного уряду.
57. Електронна демократія та електронний парламент.
58. Вплив інформації на демократію в інформаційному суспільстві.
59. Мережеві суспільні організації та їхня роль у розвитку демократії.
60. Інформаційний вплив та інформаційні війни.
61. Роль інформаційних і комп'ютерних технологій у розвитку культури.
62. Сучасна інформаційна культура – продукт багатовікової еволюції людства.
63. Інформаційна культура як новий тип спілкування та виходу в інформаційне буття.
64. Зміни в системі комунікацій інформаційного суспільства.
65. Телевізійна комунікація.
66. Комунікації в мережі Інтернет.
67. Медійна культура – домінуюча культура інформаційного суспільства.
68. Функції медіакультури.

69. Роль нових медіа в інформаційну добу.
70. «Екранна культура».
71. Мозаїчний характер сучасної культури.
72. Віртуальна реальність і відеоігри як феномени культури інформаційного суспільства.
73. Інформатизація і мистецтво.
74. Антропологічні виклики інформаційної цивілізації.
75. Адаптація та соціалізація людини в інформаційному суспільстві.
76. Ідентичність особистості в суспільстві інтернет-комунікацій.
77. Маніпуляція свідомістю людини в системі віртуальної реальності.
78. Інформаційна безпека і свобода особистості в умовах становлення інформаційного суспільства.
79. Вплив інформаційно-комунікаційних технологій на антропосоціогенез.
80. Освіта як ключова цінність суспільств, заснованих на знаннях.
81. Інформатизація освіти: технічний і культурний аспекти.
82. Дистанційна освіта.
83. Концепція безперервної освіти.
84. Індивідуалізація освіти.
85. Здатність до самоосвіти.
86. Свобода інформації та приватність: етичні аспекти.
87. Інформаційний тиск. Спостереження за особистістю.
88. Комп'ютерна та інформаційна етика: основні проблеми та перспективи розвитку.
89. Кіберетика.
90. Інформаційне суспільство та нова глобальна етика.

ГЛОСАРІЙ

АГРАРНЕ СУСПІЛЬСТВО – суспільство, що характеризується перевагою сільськогосподарського виробництва, незначним розвитком чи відсутністю промисловості, відносно слабкою соціальною диференціацією та перевагою сільського населення.

АРОН РАЙМОН (Aron, Raymond) (1905 – 1983) – французький філософ, політолог, соціолог, один з авторів теорії індустріального та постіндустріального суспільств, яка заснована на концепції технологічного детермінізму. Концепція індустріального суспільства Арона носить суперечливий характер, це виявляється у протиріччях способів існування та ідеалів демократичного й індустріального суспільства. Індустріальне суспільство вимагає жорсткої дисципліни, ієрархії, субординації, демократичні ж ідеали орієнтують на рівність, свободу, самовизначення особистості. Дисгармонія цих двох тенденцій розвитку сучасної цивілізації робить її нестабільною.

БАУМАН ЗІГМУНД (Bauman, Zygmunt) (нар. 1925 р.) – британський соціолог польського походження. Автор книг «Незадоволеність у культурі» (1929), «Соціологія на кожен день» (1964), «Мислити соціологічно» (1990), «Індивідуалізоване суспільство» (2002), «Глобалізація. Наслідки для людини та суспільства» (2004) та інших. У своїх роботах він аналізує актуальні соціальні проблеми та трансформації кінця ХХ ст. – глобалізацію, зростання нерівності, тенденції індивідуалізації, перспективи майбутнього суспільства.

БЕК УЛЬРІХ (Beck, Ulrich) (нар. 1944 р.) – німецький соціолог. Став відомим завдяки працям «Суспільство ризику. На шляху до нового модерну» (1986), «Поетика у столітті ризику» (1994), «Що таке глобалізація? Помилки глобалізму – відповіді на глобалізацію» (2000), «Індивідуалізація. Індивідуалізований індивідуалізм та його соціальний і політичний прояв» (2002). Ідеї Бека можна розглядати як пошук «третього шляху» між модерністською та постмодерністською теоріями сучасного суспільства. Сфера його інтересів йде від соціології праці та соціології професій через проблеми нерівності до актуальної на сьогодні теми глобалізації. Спираючись на германський емпіричний матеріал, Бек 162 дотримується того погляду, що інтеграція Європи має врятувати континент від негативних ефектів глобалізації (повернення дикого капіталізму, соціальна поляризація тощо) та запобігти «бразилізації» Старого Світу.

БЕЛЛ ДАНІЕЛ (Bell, Daniel) (нар. 1919 р.) – американський соціолог і політолог. Автор книг «Кінець ідеології» (1960), «Настання постіндустріального суспільства: досвід соціального прогнозування» (1973), «Культурні протиріччя капіталізму» (1976), «Соціальні рамки інформаційного суспільства» (1980) тощо. Розробив концепцію «постіндустріального суспільства», в основі якої лежить інтерпретація всесвітньої історії з точки зору визначальної ролі розвитку технології та наукового знання.

БЖЕЗИНСЬКИЙ ЗБІГНЕВ (Zbignev Vjesinskiy) (нар. 1928 р.) – американський (польського походження) політолог, соціолог та суспільний діяч, радник декількох американських президентів, член управління директорів Національного фонду за демократію. Серед його робіт найбільш відомі «Між

двох віків: роль Америки у технотронну еру» (1970), «Грандіозний провал: народження та смерть комунізму у ХХ ст.» (1989), «Велика шахова дошка. Панування Америки та її геостратегічні імперативи» (2003), «Вибір: Світове панування чи глобальне лідерство» (2005) та інші. Основна ідея Бжезинського – людство вступило в новий етап розвитку, зумовлений не соціальними революціями, а науково-технічним прогресом.

БОДРІЯР ЖАН (Baudrillard, Jean) (1929 – 2007) – французький соціолог і філософ. Автор книг «Суспільство споживання» (1970), «До критики політичної економії знаку» (1972), «Символічний обмін та смерть» (1976), «У тіні мовчазної 163 більшості, чи кінець соціального» (1982), «Імітації» (1983), «Прозорість зла» (1990) та інших. Бодрійяр вважав, що у сучасному суспільстві виробництво товару та знаку злилось у виробництві товару-знаку, а споживання знаків стає сутністю суспільства споживання, процесом «поглинання знаків та поглинання знаками», «активного маніпулювання знаками». Усюди діє «модель симуляції», внаслідок чого місце реальних предметів, процесів і явищ займають різного роду знаки і «симулякри» («копії копій»), що обмінюються між собою, забувши про існування реального. Нескінченне зростання ролі знаків, образів та імітацій, що запущене за допомогою мас-медіа, зрештою усуває будь-яку різницю між образом та дійсністю, породжуючи «втрату усталеного значення», що і є характерною особливістю сучасності.

ВІРТУАЛІЗАЦІЯ ПОЛІТИКИ – процедура підміни висвітлення діяльності реальних акторів політичного процесу символічними (віртуальними) образами, що виступають лише як «інформаційні приводи», а також процес заміни політичних інститутів симулякрами.

ВІРТУАЛІЗАЦІЯ СУСПІЛЬСТВА – перетворення системи соціальних інститутів у свого роду віртуальну реальність, заміна реальних дій і процесів, що відбуваються в усіх сферах суспільства, образами та символами.

ВІРТУАЛЬНА ЗАЛЕЖНІСТЬ – нав'язливе бажання постійно перебувати у Мережі, відчуваючи неповноцінність у моменти неможливості перебування у віртуальній реальності. Різновидами віртуальної залежності є Інтернетзалежність, ігроманія, веб-серфінг, пристрасть до віртуальних знайомств та спілкування, кіберсексуальна залежність.

ВІРТУАЛЬНА РЕАЛЬНІСТЬ – у вузькому значенні слова – ілюзорна реальність тривимірного світу, створюваного за допомогою комп'ютерних технологій, що дозволяє людині взаємодіяти із представленими в ньому об'єктами (включаючи зміну їхньої форми, місця розташування тощо).

ГЕЛБРЕЙТ ДЖОН КЕННЕТ (Galbraith, John Kenneth) (1908 – 2006) – економіст, соціолог, політичний діяч. Серед найбільш відомих його праць слід виділити «Американський капіталізм» (1952), «Суспільство достатку» (1958), «Нове індустріальне суспільство» (1967), «Епоха невизначеності» (1976), «Культура задоволеності» (1992), «Справедливе суспільство» (1996). На думку Гелбрейта, з розвитком технології відбувається зміна соціального статусу власників факторів виробництва (землі, капіталу, праці, підприємницького таланту): влада переходить до того фактора виробництва, який найменш 164 доступний. Тривалий час таким чинником була земля, а потім – капітал. Нині відбувається чергова зміна влади, що переходить до носіїв спеціалізованих знань,

необхідних для управління сучасним виробництвом. Зростання ролі техноструктури, її прагнення уникнути некомпетентного втручання в свої справи Гелбрейт вважав процесами, характерними не тільки для капіталістичної, але й для соціалістичної економіки, оскільки вони диктуються не ідеологічними міркуваннями, а впливають з вимог сучасної технології. У цьому зв'язку він розглядав капіталізм і соціалізм як різновид єдиного «індустріального суспільства» і відстоював «теорію конвергенції».

ГІДЕНС ЕНТОНІ (Giddens, Anthony) (нар. 1938 р.) – британський соціолог. Автор книг «Сучасна критика історичного матеріалізму» (1981), «Устрій суспільства. Нарис теорії структурування» (1984), «Наслідки модернізації» (1990) та ін. Його концепція, що заснована на визнанні сучасного суспільства посттрадиційним, рішуче пориває із принципами індустріалізму та піднімає людину на новий щабель особистої свободи. Гіденс відкидає ідею заміни соціальної системи, що виникла разом з національною державою та капіталістичним виробництвом (тобто індустріального суспільства) епохою «постмодерніті», а вважає, що суспільство скоріше переживає бурхливий розвиток, певну «радикалізацію», витоками якої є зростаюча соціологізація життя, збільшення значення рефлексії та саморефлексії, зміна системи цінностей у бік нематеріальних цінностей, що підриває підвалини традиційного капіталістичного суспільства, з одного боку, та глобалізація, усунення кордонів національних держав та становлення світової мережі виробничих та інформаційних структур.

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ – процес всесвітньої економічної, політичної та культурної інтеграції та уніфікації, що носить системний характер, охоплюючи усі сфери життя суспільства. Основними наслідками глобалізації є світовий розподіл праці, міграція капіталу, людських та виробничих ресурсів у масштабах усієї планети, стандартизація законодавства, економічних і технологічних процесів, а також зближення та злиття культур різних країн.

ГАБЕРМАС ЮРГЕН (Habermas, Jurgen) (нар. 1929 р.) – німецький філософ, представник Франкфуртської школи, неомарксист. Автор книг «Пізнання та інтерес» (1968), «Теорія комунікативної дії» (1981), «Фактичність та значимість» (1992). Розглядаючи соціальні інститути сучасного західного суспільства, Габермас вказує на необхідність переосмислення ролі держави та ідеології у період «пізнього капіталізму», приділяє особливу увагу проблемам громадянського суспільства та демократії.

ДРАКЕР ПІТЕР (Druker, Peter) (1909 – 2005) – американський юрист та економіст, спеціаліст з менеджменту. Автор таких праць, як «Майбутнє індустріальної людини» (1942), «Теорія корпорації» (1946), «Невидима революція» (1976), «Менеджмент в епоху змін» (1980), «Посткапіталістичне суспільство» (1993). Головною ідеєю його робіт є концепція подолання традиційного капіталізму, основні ознаки такого подолання – перехід від індустріального господарства до економічної системи, заснованої на знаннях та інформації, подолання капіталістичної приватної власності та відчуження у марксовому розумінні, формування нової системи цінностей сучасної людини та відмова від ідеї національної держави на користь глобальної економіки та глобального соціуму.

ЕКОНОМІКА ВРАЖЕНЬ – сектор економіки, який пропонує певні враження, розваги, відчуття, споживацька цінність яких є набагато більшою, ніж товарів і послуг завдяки індивідуальному підходу до споживача.

ЕЛЕКТРОННА ДЕМОКРАТІЯ – заснований на застосуванні мережевих комп'ютерних технологій механізм забезпечення політичної комунікації, що сприяє реалізації принципів народовладдя й дозволяє привести політичний устрій у відповідність із реальними потребами інформаційного суспільства.

ЕЛЕКТРОННИЙ УРЯД – 1) переміщення інформаційної взаємодії органів влади й суспільства в електронне мережеве середовище, що робить владу більш мобільною й доступною для населення, а в самих громадян з'являються нові можливості конвенціональної участі в державному управлінні й місцевому самоврядуванні; 2) Інтернет-технології, що забезпечують інформаційну взаємодію органів влади з населенням та інститутами громадянського суспільства.

ІНДУСТРІАЛЬНЕ СУСПІЛЬСТВО – суспільство, в якому переважною галуззю господарства є промисловість. Індустріальне суспільство характеризується концентрацією виробництва та населення, урбанізацією, певною соціальною структурою, розвитком державної та промислової бюрократії, системою цінностей, орієнтованою на ефективність та раціональність.

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КАПІТАЛ – капітал, втілений у знаннях, вміннях, досвіді та кваліфікації робітників. До інтелектуального капіталу компанії належать також товарні знаки, торгові марки, лідируючі позиції фірми у сфері використання нових технологій, репутація фірми тощо.

ІНФОРМАТИЗАЦІЯ СУСПІЛЬСТВА – це реалізація комплексу заходів, спрямованих на забезпечення повного та своєчасного використання достовірних знань в усіх суспільно значимих видах людської діяльності.

ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА – комунікативна інформаційна технологія впливу на інформацію та інформаційні системи супротивника з метою досягнення інформаційної переваги в інтересах національної стратегії при одночасному захисті власної інформації та своїх інформаційних систем.

ІНФОРМАЦІЙНА ЕКОНОМІКА – економіка, заснована на інформації та знаннях, яка означає, що в інформаційній економіці відбувається зміна структури зайнятості на користь інформаційних послуг, у валовому національному продукті скорочується частка промисловості та зростає частка галузей інформаційних продуктів і послуг.

ІНФОРМАЦІЙНА КРИЗА – ситуація, що характеризується неможливістю людей скористатися накопиченою інформацією в повному обсязі з причини обмеженості людських можливостей.

ІНФОРМАЦІЙНА КУЛЬТУРА – це оптимальні способи поведінки зі знаками, даними, інформацією й представлення їх зацікавленому споживачеві для вирішення теоретичних і практичних завдань; механізми вдосконалювання технічних середовищ виробництва, зберігання й передачі інформації; розвиток системи навчання, підготовки людини до ефективного використання інформаційних засобів та інформації.

ІНФОРМАЦІЙНА НЕРІВНІСТЬ – це нерівність у доступі до інформації,

викликана технологічними, економічними, соціально-політичними та іншими причинами.

ІНФОРМАЦІЙНА РЕВОЛЮЦІЯ – принципова зміна технологій відтворення інформація, що породжує зміни у всьому суспільстві – економіці, політиці, культурі тощо. Виділяють декілька інформаційних революцій – 157 письмову, книгодрукарську, радіотелеграфну, комп'ютерну, комп'ютерномережеву та інші.

ІНФОРМАЦІЙНА ТЕОРІЯ ВАРТОСТІ – теорія вартості, заснована на твердженні, що знання та засоби його практичного застосування заміщують працю як джерела додаткової вартості, оскільки виробництво, розподіл і споживання інформації розглядаються переважно як сфера економічної діяльності.

ІНФОРМАЦІЙНЕ СУСПІЛЬСТВО – суспільство, в якому головним сектором економіки стає інформаційний сектор, виробництво та споживання інформації стає основним різновидом діяльності та чинником отримання прибутку. Завдяки інформаційній революції змінюється світобачення, духовний світ людини та ідеологія суспільства, способи та форми спілкування, творча діяльність, методи управління технологічними та соціальними процесами тощо.

ІНФОРМАЦІОНАЛЬНА (та глобальна) ЕКОНОМІКА (М. Кастельс) – економіка, в якій продуктивність і конкурентоспроможність факторів або агентів (фірми, регіону або нації) залежать передусім від їхньої здатності генерувати, обробляти й ефективно використовувати інформацію, засновану на знаннях та у якій основні види економічної діяльності, такі, як виробництво, споживання та циркуляція товарів і послуг, а також їх складові (капітал, праця, сировина, управління, інформація, технологія, ринки) організуються в глобальному масштабі, безпосередньо або з використанням розгалуженої мережі, що зв'язує економічних агентів.

ІНФОРМАЦІОНАЛЬНЕ СУСПІЛЬСТВО – термін, введений М. Кастельсом на противагу терміну «інформаційне суспільство». Інформаційне суспільство – специфічна форма соціальної організації, у якій завдяки новим технологічним умовам генерування, обробка та передача інформації стають фундаментальними джерелами продуктивності та влади.

ІНФОРМАЦІЯ (з лат. information) – це роз'яснення, виклад; тобто йдеться про відомості (або їх сукупність), про предмети, явища й процеси навколишнього світу. Сьогодні немає усталеного й вичерпного тлумачення цього терміну, слід розглядати його з аналізу досліджень філософів. Поняття інформації неодноразово змінювалось, його межі то розширювалися, то звужувалися. Спочатку під цим словом розуміли “уявлення”, “поняття”, потім – “відомості”, “передачу повідомлень”. Вперше термін “інформація” знайшов своє відображення у математичній теорії інформатики і теорії передачі даних каналами зв'язку Клода Шеннона (1948), в якій він під “інформацією” розумів усі види повідомлень. К. Шеннон разом з У.Уівером запропонували імовірні методи для визначення кількості інформації, що передається. Однак такі методи описують лише знакову структуру інформації, не зачіпаючи її змісту. Н. Вінер запропонував “інформаційне бачення” кібернетики, як науки про управління в живих організмах та технічних системах. Під інформацією почали розуміти вже

не будь-які відомості, а лише ті, які є новими та корисними для прийняття такого рішення, що забезпечить досягнення мети управління. Інші відомості не вважались інформацією. У свою чергу Л.М. Беккер, як і Н. Вінер, підкреслює у цьому понятті ознаку впорядкованості і зазначає: “інформація може бути охарактеризована як збереження і відновлення її носієм упорядкованості станів і її джерела, яке впливає на цього носія”. В концепції інформаційного суспільства інформація розуміється насамперед як інформаційний ресурс, як цінні відомості, які можна накопичувати, зберігати та використовувати

КАСТЕЛЬС МАНУЕЛЬ (Castells, Manuel) (нар. 1942 р.) – відомий європейський соціолог, професор. Автор робіт з багатьох соціологічних проблем – від теорії інформаційного суспільства до питань екологічної безпеки, від концепції переходу до ринкового господарства до досліджень світової кримінальної економіки. Серед його книг «Економічна криза та американське суспільство» (1980), «Місто в інформаційну епоху» (1989), «Інформаційна епоха: економіка, суспільство та культура» (1996 – 1998). Головним науковим надбанням Кастельса є аналіз проблем сучасного інформаційного суспільства, введення у науковий обіг таких понять, як інформаційний капіталізм, позачасовий час, простір потоків, мережеве суспільство, інформаціоналізм та інших. Автор розглядає інформаційну еру як епоху глобалізації, а засобом та водночас втіленням її виступають мережеві структури, які він вважає найбільш характерним явищем сучасного світу.

КЛАС ІНТЕЛЕКТУАЛІВ – соціальна група, критерієм приналежності до якої є здатність до створення і використання знань та інформації. 158

КОМП'ЮТЕРИЗАЦІЯ – процес розвитку і впровадження технічної бази комп'ютерів, що забезпечують оперативне отримання, переробку та накопичення інформації.

КОМП'ЮТЕРНА ЕТИКА – галузь прикладної етики, що вивчає етичні проблеми, які виникають і трансформуються під впливом комп'ютерних технологій, зокрема регулювання поведінки учасників комп'ютерної діяльності (як професіоналів, так і користувачів) у кіберпросторі.

КОМУНІКАЦІЯ – соціально обумовлений процес передачі й сприйняття інформації в умовах міжособистісного та масового спілкування різними каналами за допомогою різних комунікативних засобів (вербальних, невербальних тощо).

КРЕАТИВНА КОРПОРАЦІЯ – організаційна форма підприємства, заснована на принципах горизонтального підпорядкування, партнерства творчих особистостей, прагненні розробити й організувати виробництво принципово нової послуги, продукції, інформації або знання, створення компанії, яка прагне до інновацій.

КРИЗА ІДЕНТИЧНОСТІ – соціокультурний феномен, що сформувався в контексті культури постмодерна, який полягає в руйнуванні умов можливості цілісного сприйняття суб'єктом себе як автототожної особистості.

ЕКРАННА КУЛЬТУРА – історично сформована система отримання культурних здобутків, способів їхнього виробництва й трансляції за допомогою екранних технічних засобів, системоутворюючою ознакою якої є подання культурних артефактів в аудіовізуальному й динамічному вигляді.

ЛЮТАР ЖАН-ФРАНСУА (Lyotard, Jean Francois) (1924 – 1998) –

французький філософ-постмодерніст. Серед його робіт «Стан постмодерну» (1979), «Склеп інтелігенції» (1984) та інші. У роботі «Стан постмодерну. Доповідь про Знання» (1979) Ліотар висунув гіпотезу про зміну статусу пізнання в контексті постмодерністської культури і постіндустріального суспільства. Науковий, філософський, естетичний і художній постмодернізм пов'язується ним з кризою метафізики та універсалізму. Специфіка стану постмодерну полягає в розчаруванні в недавньому ідеалі науковості, пов'язаному з оптимізацією систем, їх потужністю та ефективністю. Співвіднесення наукових відкриттів з питаннями етики й політики висвітило небезпеку перетворення нового знання в інформаційний товар – джерело наживи та інструмент влади. У зв'язку з цим 167 оцінки істинності й об'єктивності наукового пізнання доповнюються ціннісноцільовими установками не тільки на ефективність, а й на справедливість, гуманістичність, красу.

ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ – сукупність знань, умінь, практичних навичок і творчих здібностей людини, які можуть бути продуктивно використані для створення прибутку. Здібності людини до продуктивної праці можуть формуватися чи набуватися шляхом комбінації вроджених здібностей індивіда з освітою, професійним навчанням, охороною здоров'я тощо.

МАКЛЮЕН ГЕРБЕРТ МАРШАЛ (McLuhan, Herbert Marshall) (1911 – 1980) – канадський філософ, філолог, літературний критик, теоретик впливу артефактів як засобів комунікації. Основні роботи: «Галактика Гутенберга: становлення людини друкуючої» (1962), «Розуміння медіа: зовнішнє розширення людини» (1964), «Медіа – це повідомлення: перелік наслідків» (1967), «Війна і мир у глобальному селі» (1967). Маклюен здобув широку популярність завдяки дослідженню формуючого впливу електричних та електронних засобів комунікації на людину і суспільство, того, як комунікаційні технології (переважно, писемність і книгодрукування) впливають на організацію когнітивних процесів у суспільстві. Мануель Кастельс відводив Маклюену місце «великого провидця, який революціонізував розуміння сприйняття і мислення в сфері комунікацій».

МАМФОРД ЛЬЮІС (Mumford, Lewis) (1895 – 1990) – американський соціальний філософ, спеціаліст у сфері теорії та історії архітектури та урбаністики. Серед його праць найбільш відомими є «Культура міст» (1938), «Положення людини» (1944), «Міф машини» (1967). У своїй книзі «Міф машини» Мамфорд розглядає ієрархічні цивілізації як соціально-технічні мегамашини, де люди функціонують як стандартизовані та взаємозамінні компоненти, а техніка стає активним суб'єктом реальності, що трансформує людину за своїм образом та подобою. Він увів у науковий обіг поняття «Мегамашина», тобто певна ідеальна та контрольована людським розумом модель, у створенні та безперервному удосконаленні якої Мамфорд вбачав один з головних проектів цивілізації Заходу.

МАСУДА Йонези (1905 – 1995) – японський соціолог і футуролог, один з авторів концепції інформаційного суспільства. В 1972 р. запропонував «План для інформаційного суспільства – національна мета до 2000», який пізніше був розширений і випущений у вигляді книги «Інформаційне суспільство як постіндустріальне суспільство» (1980). Згідно з концепцією Масуди, комп'ютеризація Японії проходить різні стадії. На першій з них (1945 – 1970 рр.)

168 комп'ютери використовувалися переважно для вирішення наукових завдань. Метою цього використання був національний престиж, масштаб – країна в цілому, знання, що використовуються – природничі науки. На другій стадії реалізації програми (1955 – 1980 рр.) вирішувалися переважно завдання управління. Мета – зростання економіки, масштаб – підприємство, знання, що використовуються – науки про організації та управлінні. На третій стадії (1970 – 1990 рр.) вирішуються соціальні проблеми. Мета – зростання економіки, масштаб – населення, знання, що використовуються – соціальні науки. На четвертій стадії (1980 – 2000 рр.) вирішуються проблеми особистості. Мета – задоволення творчих потреб та створення умов для самореалізації особистості, масштаб – окрема особистість, знання, що використовуються – науки про поведінку. Остання стадія відповідатиме вищому щаблю розвитку інформатизації суспільства, коли індивідам буде надана можливість користуватися інформацією "так само вільно, як електрикою і водою" через національні (а згодом глобальні) комунікаційно-обчислювальні мережі.

МАХЛУП ФРІЦ (Machlup, Fritz) (1902 – 1983) – австрійський та американський економіст, президент Міжнародної економічної асоціації (1971 – 1974), президент Американської економічної асоціації (1966). Спеціаліст з теорії фінансів, питань міжнародної торгівлі та валютних відносин, представник неокласичного напрямку економічної думки. Махлуп розробив теорію знання як товарного продукту, що стала однією з основ теорії інформаційного суспільства. Серед його праць найбільш відома книга «Виробництво та розповсюдження знань у США» (1962).

МЕДІАКРАТІЯ – влада засобів масової інформації та засобів масової комунікації, комплексний ефект пріоритетного владного впливу ЗМІ та ЗМК на різні сфери суспільного життя.

МЕДІАКУЛЬТУРА – 1) сукупність інформаційно-комунікативних засобів, вироблених людством у ході культурно-історичного розвитку, що сприяють формуванню суспільної свідомості й соціалізації особистості; 2) область культури, пов'язана з трансляцією динамічних образів, що отримали широке розповсюдження завдяки сучасним технічним засобам запису й передачі відображення та звуку (кіно, телебачення, відео, системи мультимедіа).

МЕДІАТИЗАЦІЯ – глобальний та інтенсивний процес впливу ЗМІ на усі сфери суспільного життя та внутрішній світ людини.

МЕРЕЖЕВЕ ПІДПРИЄМСТВО – організаційна форма підприємства, яка утворюється навколо бізнес-проектів, що формуються внаслідок співробітництва між різноманітними підрозділами різних фірм, які об'єднуються в одну мережеву структуру на період роботи над даним бізнеспроектом та реконфігурують свої мережі для реалізації кожного з проектів.

НЕТОКРАТІЯ – новий правлячий клас, ті, хто володіють знаннями та мають повноцінний доступ до достовірної інформації, маніпуляція якою забезпечує їм владу над іншими соціальними групами.

ПОЛІТИЧНА КОМУНІКАЦІЯ – процес циркуляції політичної інформації між різними елементами політичної системи та між нею і навколишнім середовищем з метою досягнення згоди.

ПОСТІНДУСТРІАЛЬНЕ СУСПІЛЬСТВО – суспільство, в якому

основною продуктивною силою виступає наука та нові інтелектуальні технології, більшість робітників зайняті у сфері послуг (фінансовій, транспортній тощо) та провідна роль належить науці й освіті.

РОСТОУ УОЛТ УІТМЕН (Rostow, Walt Whitman) (нар. 1916 р.) – американський економіст, розробив концепцію стадій економічного зростання. Найбільше значення мала його книга «Стадії економічного зростання. Некомуністичний маніфест» (1960), у якій він виділив 5 стадій економічного зростання: 1) «традиційне суспільство»; 2) підготовка умов для «зсуву», чи «перехідне суспільство»; 3) «перехід до самостійно підтримуючого зростання»; 4) «рух до зрілості»; 5) стадія «масового споживання». Природа й характер кожної стадії визначаються багатьма факторами – від техніко-економічних і виробничих до політичних, ідеологічних та психологічних. Спираючись на теорію стадій зростання, Ростоу у подальших дослідженнях багато уваги приділяє умовам подолання відсталості слаборозвинених країн. У роботі «Політика та стадії економічного зростання» (1971) Ростоу розглядає визначальний характер рівня технологічного розвитку та соціально-політичної структури у формуванні економічної політики.

САКАЙЯ ТАЇЧІ (Sakaiya, T.) (нар. 1935 р.) – японський вчений, футуролог, автор багатьох робіт з проблем сучасної економіки, політики та соціальних відносин. Серед його книг такі, як «Великий план», «Анатомія колективізму», «Концепції історії», «Критерії роздумів про майбутнє», «Вартість, створена знанням, чи історія майбутнього» (1985). Головний термін останньої книги «Knowledge-value», тобто «цінність, втілена у знанні, породжена знанням». Говорячи про революцію теорії вартості, Сакайя має на увазі, що в сучасних 170 умовах традиційні фактори виробництва вже не визначають ту цінність, яку споживачі визнають за тим чи іншим продуктом; саме ця обставина, на його думку, і є одним з найфундаментальніших зсувів, що відбувається в сучасній економіці.

СУСПІЛЬСТВО ЗНАТЬ (СУСПІЛЬСТВО, ЗАСНОВАНЕ НА ЗНАННЯХ) – модель сучасного суспільства, побудована за принципами якісної освіти для всіх; універсального доступу до знань; свободи самовираження; поваги культурного та мовного різноманіття. У концепції суспільства знань підкреслюється важлива, але не провідна, роль Інтернету та мультимедійних засобів, крім цього, важливого значення набувають преса, радіо, телебачення та система освіти.

ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ДЕТЕРМІНІЗМ – методологічна позиція, що виходить з визнання визначальної ролі техніки й технології у суспільному розвитку. Вважається, що техніка розвивається за своїми, незалежними від людини, законами (подібно до природи) та автоматично, стихійно породжує нові суспільні відносини, тобто соціальне визнається похідним від техніки.

ТОФФЛЕР ЕЛВІН (Toffler, Alvin) (нар. 1928 р.) – відомий американський соціолог і футуролог. Всесвітню популярність Тоффлеру принесли праці з найбільш актуальних проблем, які постають перед сучасною цивілізацією. Серед них – «Зіткнення з майбутнім» (1970), «Споживачі культури» (1973), «Третя хвиля» (1980), «Перерозподіл влади» (1990), «Війна та антивійна. Досвід виживання на порозі ХХІ століття» (1993), «Створюючи нову цивілізацію:

політика у суспільствах “третьої хвилі”» (1995). У його працях обґрунтовується теза про те, що людство переходить до нової технологічної цивілізації, тобто на зміну першій хвилі (аграрній цивілізації) та другій (індустріальній цивілізації) приходить нова, що веде до створення надіндустріальної цивілізації. Тоффлер попереджає про нові складності, соціальні конфлікти та глобальні проблеми, з якими зіткнеться людство на рубежі ХХ та ХХІ століть.

«ТРЕТЯ ХВИЛЯ» – визначення Елвіном Тоффлером інформаційної ери, за якої суспільство зазнає докорінних змін: перебудова спостерігається в процесах взаємовідносин держав, у способі організації суспільства та в економічній діяльності, що відбувається завдяки існуванню періодів технологічноінструментального зростання (завдяки інтелектуальним здобуткам).

ТУРЕН АЛЕН ЛУЇ ЖЮЛЬ ФРАНСУА (Touraine, Alen) (нар. 1925 р.) – французький соціолог, з 1960 року є керівником дослідницьких програм Вищої школи соціальних наук, з 1994 року – член Вищої інтеграційної ради. Серед його праць найбільш відомі «постіндустріальне суспільство» (1969), «Виробництво спільності» (1973), «Критика модерніті» (1992), «Що таке демократія?» (1994), «Чи здатні ми жити разом? Рівні та різні» (1997). Найбільшу увагу у своїх роботах Турен приділяє дослідженню механізму взаємодії людини та суспільства. Він розглядає господарську та культурну сфери як все більш відірвані одна від одної, що не може не здатися дивним в епоху, коли інформація та знання все більше визначають розвиток економіки.

ТУРОУ ЛЕСТЕР КАРЛ (Thurow, Lester Carl) (нар. 1938 р.) – американський економіст, публіцист. Опублікував більше десятка книг, найбільш відомі з яких – «Інвестиції у людський капітал» (1970), «Породжуючи нерівність: механізм розподілу в економіці США» (1975), «Суспільство з нульовою віддачею» (1980), 171 «Майбутнє капіталізму. Як економіка сьогоднішнього дня формує світ завтрашній» (1996). На формування сучасного світу, на думку Туроу, вплинуло чотири фундаментальні процеси: крах комуністичних режимів кінця 80-х – початку 90-х років ХХ ст.; формування у розвинених країнах економіки, заснованої на інформації та знаннях; демографічні зміни, серед яких – старіння населення; глобалізація господарських процесів.

ФУКУЯМА ФРЕНСІС (Fukuyama, Francis) (нар. 1952 р.) – американський публіцист, футуролог і політичний аналітик, став відомим після публікації у 1989 році статті «Кінець історії?» у журналі «National Interest». Автор книг «Кінець історії та остання людина» (1992), «Довіра. Соціальні чесноти та створення добробуту» (1995), «Великий розрив» (1998). У «Великому розриві» він зазначає, що з середини 1960-х в розвинених країнах Заходу різко посилюються негативні явища, викликані дезорганізацією сімейних відносин, зростанням злочинності та падінням довіри між людьми. Це призвело до Великого Розриву, як назвав його Фукуяма, – до зростання стану аномії, втрати орієнтації у житті, певного «проміжку», коли старі норми деформовані або зруйновані, а нових ще немає. Суспільство фрагментується, перетворюючись в юрбу одинаків.

ХАНТІНГТОН (ГАНТІНГТОН) САМЮЕЛЬ (Huntington, Samuel Phillips) (1927 – 2008) – американський філософ, політолог. Серед його праць – «Політичний устрій у суспільствах, що змінюються» (1968), «Американська політика: майбутня дисгармонія» (1981), «Третя хвиля: демократизація у кінці

XX-го століття» (1991), «Зіткнення цивілізацій та перетворення нового порядку» (1996). Автор теорії про зіткнення цивілізацій в сучасну епоху. Цивілізацію Хантінгтон визначає як найвище культурне утворення, що поєднує людей на основі самоідентифікації та спільності таких елементів культури, як мова, релігія, звичаї тощо. Він відзначає багатополюсність та поліцивілізаційність сучасного світу, а також аналізує історію конфліктів між цивілізаціями, даючи прогноз співіснування західного та ісламського світів. У новому світі основні відмінності між людьми носитимуть не ідеологічний, політичний чи економічний, а культурний характер, при цьому ці відмінності вестимуть до конфліктів між основними цивілізаціями. Основна проблема у взаємовідносинах Заходу з іншим світом, на думку Хантінгтона, в тому, що продовжується насадження універсальної західної культури та цінностей, якому весь інший світ чинить все більший опір, намагаючись повернутися до власних коренів.

ЗМІСТ

Вступ	3
Тематика лекційних занять	4
Плани семінарських занять.....	7
Тема 1. Вступ до дисципліни	7
Тема 2. Інформація і знання – найважливіший ресурс інформаційного суспільства.....	9
Тема 3. Теоретико-методологічні засади аналізу інформаційного суспільства.....	11
Тема 4. Глобальне інформаційне суспільство	13
Тема 5. Інформаційне суспільство: класифікація і структура	16
Тема 6. Політична влада в інформаційному суспільстві.....	19
Тема 7. Інформатизація культури.....	22
Тематика самостійної роботи	26
Тема 1. Аналіз регіонального розвитку в соціогуманітарній сфері.....	26
Тема 2 Освіта в інформаційному суспільстві.....	29
Список використаних джерел.....	33
Додаток 1 – Тематика есе.....	43
Додаток 2 – Вимоги до написання есе.....	44
Додаток 3 – Питання до екзамену з курсу «Філософія інформаційного суспільства».....	47
Глосарій	50